Handleiding mediation in strafrecht bij partnergeweld

Katinka Lünnemann
Annemieke Wolthuis

rjn restorativejustice.nl

Verwey-Jonker Instituut

Handleiding mediation in strafrecht bij partnergeweld

Katinka Lünnemann
Annemieke Wolthuis

Utrecht, December 2019

rjn restorativejustice.nl

SASS STICHTING ACHMEA SLACHTOFFER EN SAMENLEVING

Verwey-Jonker Instituut

Inhoud

	Introductie	**3**
	Deel A	**4**
	Inleiding	**5**
1	**Achtergrond en doel**	**6**
1.1	Nederlandse wetgeving en mediation in het strafrecht	6
1.2	Methodologische verantwoording	7
2	**Mediaton bij geweld in intieme relaties**	**9**
2.1	Relatiedynamiek en patronen	11
2.2	Risico-inschatting en de veiligheid van het slachtoffer	12
2.3	Vrijwilligheid tijdens mediation	14
2.4	Mogelijke afspraken en nazorg	15
3	**Reflectie en dilemma's**	**16**
3.1	Grondbeginselen	16
3.2	Snel en kort, zinvol?	16
3.3	Informatie en training	17
3.4	Onderzoek blijft nodig	17
3.5	Tot slot	17
	Gebruikte literatuur	**18**
	Deel B	**19**
	Inleiding	**20**
4	**Introductie Europese handleiding**	**21**
4.1	Waarom een gids voor herstelrecht bij partnergeweld?	21
4.2	Wanneer een herstelrechtelijk proces overwegen?	22
4.3	Doel van de handleiding	23
4.4	Kerndefinities	24
5	**Handleiding voor de praktijk**	**25**
5.1	Introductie	25
5.2	De Slachtofferrichtlijn	25
5.3	De minimumnormen	26
	A. Het aanbod	26
	B. Voorbereiding	27
	C. Risicobeoordeling	29
	D. De mediation tussen partners	30
	E. Follow up	31
	F. Training en supervisie	32
	Bijlagen bij deel B	**33**
	Bijlage A Patronen van partnergeweld	34
	Bijlage B Resultaten onderzoek	35
	Bijlage C Dankbetuigingen	36
	Bijlage D Bibliografie	37
	Betrokken organisaties en onderzoekers van het Europese onderzoek	**38**

Introductie

Het toepassen van mediation in het strafrecht in geval van geweld in intieme relaties is niet vanzelfsprekend omdat een geweldsdynamiek in een intieme relatie zich onderscheidt van geweld in de (semi) publieke sfeer. De dynamiek van partnergeweld creëert specifieke uitdagingen voor de praktijk van mediation, met name met betrekking tot veiligheid en vrijwillige deelname. De hamvraag is in welke zin er anders opgetreden moet worden door mediators als sprake is van geweld in de intieme relatie in vergelijking met conflicten buiten de intimiteit van een relatie.

De voor u liggende handleiding is het resultaat van een tweejarig Europees traject en een doorontwikkeling voor de Nederlandse situatie. Het bestaat uit twee delen, een inleiding (A) en de Europese handleiding (B).

De Europese handleiding is een algemene handleiding met basisvoorwaarden om een mediation in het strafrecht in geval van partnergeweld goed te laten verlopen. Deze Europese handleiding is vrij algemeen van aard en houdt geen rekening met de Nederlandse situatie. Daarom hebben we een inleiding gemaakt op grond van een aanvullend onderzoek in Nederland.

Deel A betreft een introductie van de handleiding, waar we ingaan op de Nederlandse wettelijke regeling en organisatie van mediation in het strafrecht en een aantal belangrijke discussiepunten als het gaat om wel of niet bemiddelen in zaken van geweld in intieme relaties in het kader van het strafrecht. In deel B komen de algemene bemiddelingsaspecten aan bod, evenals specifieke aspecten in geval van geweld in intieme relaties.

We beperken ons in deze gids tot partnergeweld. Naast vormen van partnergeweld zijn er zaken die zich afspelen in familiale sfeer, bijvoorbeeld als een moeder de stiefmoeder aanvalt en mishandelt. Het kan ook gaan om controle van het leven van de bejaarde ouder of een broer die zijn zus vergaand controleert en mishandelt. Of vormen van kindermishandeling. Het rekening houden met de relatiedynamiek in familieverband wordt in deze handleiding niet specifiek behandeld. De handreiking betreft mediation in geval van partnergeweld, maar punten die hier relevant zijn zullen ook gelden voor andere vormen van geweld in de familiale sfeer.

Hoewel we ons voor het Nederlandse deel voornamelijk gericht hebben op mediation in strafzaken, betreft de thematiek herstelbemiddeling en mediation in het kader van het strafrecht of naar aanleiding van een strafrechtelijke procedure. De informatie in deze handleiding is van belang voor alle mediatiors en bemiddelaars die in Nederland te maken hebben met zaken van partnergeweld.

Deze Nederlandse handleiding was niet tot stand gekomen zonder de inzet van mediators. Wij zijn Atonietta Pinkster, Désirée Looten, Marion Uitslag, Makiri Mual en Monique van der Zouw dankbaar voor de interessante discussie tijdens de expertmeeting en hun commentaar op de conceptversie van deel A. Rebecca Leeuwenberg en Kim Roelofs willen we bedanken voor hun inzet voor en tijdens de pilot training. Marit de Haan bedanken we voor het vertalen van Europese gids. Ook bedanken we de landelijk coördinator van Mediation in Strafzaken Judith Uitermark en de mediationbureaus van Amsterdam, rechtbank Midden-Nederland en rechtbank Noord-Holland voor adequate cijfers en het delen van informatie over de training. En natuurlijk bedanken we de deelnemers van de pilot training Mediation in het strafrecht en partnergeweld voor hun bijdrage in het denken over de inzet van mediation in geval van geweld in intieme relaties. De financiering van dit project komt van de Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving (SASS).

Deel A

Mediation in strafrecht in geval van partnergeweld in Nederland

Inleiding

Deel A bestaat uit drie hoofdstukken. In een korte inleiding geven we achtergrondinformatie over de Nederlandse wetgeving en het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze Nederlandse Handleiding. In hoofdstuk 2 gaan we in op een aantal belangrijke discussiepunten over relatiedynamiek, dwang en controle, veiligheid en risico-inschatting, vrijwillige deelname aan mediation, en welke afspraken zinvol kunnen zijn. In hoofdstuk 3 reflecteren we op de Nederlandse situatie van mediation in zaken van partnergeweld.

1 Achtergrond en doel

In dit hoofdstuk geven we kort aan hoe mediation in het strafrecht in Nederland is geregeld, zowel wat betreft de wettelijke achtergrond als de organisatie ervan (1.1). Vervolgens geven we aan welke onderzoeksmethoden zijn gebruikt in het Europese project en het aanvullende Nederlandse onderzoek (1.2).

1.1 Nederlandse wetgeving en mediation in het strafrecht

Artikel 51h Wetboek van Strafvordering vormt sinds 2010 de wettelijke grondslag voor mediation in strafzaken en stelt dat het Openbaar Ministerie bemiddeling bevordert en de politie aanspoort om in een zo vroeg mogelijk stadium het slachtoffer en de verdachte te informeren over de mogelijkheden tot bemiddeling. Als er ter afsluiting een overeenkomst is opgesteld, houdt de rechter die een straf of maatregel oplegt daar rekening mee.

De rol van politie, Openbaar Ministerie en rechter kan in nadere regelgeving worden uitgewerkt. Het Besluit slachtoffers van strafbare feiten (2016) biedt zo'n nadere regeling. In artikel 17 is geregeld dat bij de toepassing van herstelrechtvoorzieningen, zoals bedoeld in artikel 51h Sv, maatregelen worden getroffen om slachtoffers te vrijwaren van secundaire victimisatie, van intimidatie en van vergelding. Artikel 18 betreft voorwaarden waaronder herstelrechtvoorzieningen in de zin van art. 51h Sv worden toegepast. Hierin staat bijvoorbeeld dat 'van herstelrechtvoorzieningen alleen gebruik wordt gemaakt in het belang van het slachtoffer, na afweging van veiligheidsaspecten, en met diens vrijwillige en kennis van zaken gegeven toestemming die te allen tijde mag worden ingetrokken'. Ook wordt het belang van volledige en objectieve informatie over dat proces en de mogelijke uitkomsten ervan aangegeven, evenals dat verdachte de feiten die aan de zaak ten grondslag liggen erkent en dat een eventuele overeenkomst vrijwillig tot stand komt. Ook de vertrouwelijkheid van de mediation wordt hier nogmaals bevestigd, tenzij partijen anders besluiten.

Na een pilotperiode vanaf eind 2013, is mediation in strafzaken sinds 2017 ingevoerd in alle rechtbanken. Het betreft een werkwijze waarbij officieren van justitie en rechters een zaak kunnen aanhouden en verwijzen naar mediation via het mediationbureau van de rechtbank.

Voorwaarde is dat een verdachte een aandeel erkent in het feit en positief staat ten opzichte van mediation. Ook moet het delict impact hebben op het slachtoffer. Een doorverwijzing ligt meer voor de hand als duidelijk is dat slachtoffer en dader elkaar in de toekomst nog vaker zullen tegenkomen. Twee gecertificeerde mediators (geregistreerd bij de Mediators Federatie Nederland (MfN) met een specialisatie in mediation in strafzaken worden ingezet om na te gaan of het tussen de twee partijen tot een gesprek kan komen. Zij begeleiden vervolgens dat gesprek. De mediators voeren intakes met beide partijen en als beiden instemmen wordt het gezamenlijk gesprek gevoerd. Er kan ook een steunfiguur van de deelnemers aanwezig zijn als de andere partij daarmee instemt. Voorafgaand aan het gesprek worden afspraken gemaakt over de rol van de steunfiguur tijdens het gezamenlijke gesprek.

De mediation kan leiden tot het maken van excuses en afspraken die (kunnen) worden vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst of een slotovereenkomst. Vaak gaan afspraken over de toekomst, wat te doen als partijen elkaar weer tegenkomen buiten de setting van de mediation? En geregeld worden afspraken gemaakt over schade en de vergoeding daarvan, c.q. wat voor het slachtoffer een reële compensatie is voor zijn of haar leed. Als de overeenkomst naar de officier van justitie of rechter wordt gestuurd, dienen de afspraken mee te wegen in de verdere vervolgingsbeslissing en/of de uitspraak. De afspraken kunnen bijdragen aan het besluit tot sepot of bij de bepaling van de strafmaat.

Rechters en officieren van justitie verwezen in 2017 950 zaken naar de mediationbureaus en in 2018 1472 zaken. Van die 1472 startten 829 zaken. Bij de eerste selectie en uitleg door het mediationbureau aan partijen vallen er dus nog een flink aantal zaken af. De meeste gestarte mediations slagen dan vervolgens wel, afgerond 83%. Heel diverse zaken worden doorverwezen en het betreft zowel zaken van jeugdigen als volwassenen.

Ongeveer de helft van de zaken betreft mishandeling en geweldpleging, gevolgd door vernieling, bedreiging en diefstal. Ook in zwaardere strafzaken, zoals in verkeerszaken met ernstige gevolgen - ook in die met dodelijke afloop - en in partnergeweldzaken, wordt mediation ingezet (Infoblad MiS 3). Een aparte registratie van partnergeweldzaken vindt niet plaats.

Per 11 oktober 2019 waren er al 1282 aanmeldingen waarvan er 721 zijn gestart.[1] Vanaf 2018 worden ongeveer 800 zaken per jaar structureel gefinancierd. De minister heeft er een miljoen euro per jaar voor uitgetrokken en drie ton extra voor jeugdzaken.[2]

Ook buiten de rechtbanken kan bemiddeling plaatsvinden, maar dan zonder dat dit van invloed is op de strafzaak, bijvoorbeeld door Perspectief Herstelbemiddeling die zich richt op emotioneel herstel. Deze bemiddeling kan extra meerwaarde hebben nadat al een oordeel is geveld door officier van justitie of rechter en/of een straf is uitgezeten. Bij herstelbemiddeling komen betrokken partijen via een bemiddelaar met elkaar in contact en kunnen zo een stap zetten in hun verwerking en herstel. Na de aanmelding bij de organisatie spreekt de bemiddelaar eerst met de aanmeldende partij, vervolgens wordt de andere partij benaderd. Een getrainde bemiddelaar van Perspectief Herstelbemiddeling begeleidt het contact, en bereidt dit met elke deelnemer voor.

1 Informatie verkregen van de coördinator van Mediation in Strafzaken op 29 oktober 2019.

2 Brief Sander Dekker, 11 juli 2018, Kamerbrief over buitengerechtelijke geschilbeslechting en herstelrecht.

1.2 Methodologische verantwoording

Het Europese onderzoek naar herstelrecht in geval van partnergeweld, gefinancierd door de Europese Commissie, vond plaats in 2014 en 2015 in zes landen: Denemarken, Finland, Griekenland, Oostenrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Naast literatuuronderzoek en studie naar de werkwijzen en inbedding van mediation in de landen, zijn interviews met slachtoffers en daders, en focusgroepen met professionals gehouden. De verkregen informatie is besproken tijdens twee Europese bijeenkomsten van onderzoekers en professionals uit de praktijk. De uitwisseling door mediators, professionals betrokkenen bij mediation, zoals politie en officieren van justitie, en onderzoekers in diverse landen was uitdrukkelijk onderdeel van het onderzoek. Goede ervaringen, dilemma's en risico's van herstelbemiddeling werden gedeeld en er werd een basis gelegd voor een handleiding met minimumstandaards en richtlijnen onder welke voorwaarden herstelrecht kan worden ingezet in deze complexe zaken.

De Europese handleiding 'Restorative Justice and Domestic Violence' (zie Deel B) bevat minimumstandaards, regels en adviezen aan het werkveld over het gebruik van mediation in zaken van partnergeweld. In het vervolgtraject in Nederland is de handleiding is getest om te kijken of het een bruikbaar instrument is voor mediators en of de belangen van slachtoffers en daders voldoende behartigd worden. Ook is gekeken of aanpassing nodig is voor de Nederlandse situatie. Binnen het Nederlandse traject is een training ontwikkeld en uitgetest voor mediators. De in het Nederlands vertaalde Europese handleiding is opgenomen deel B van dit document.

Doel van de doorontwikkeling van de Europese handleiding naar een Nederlandse variant was kennis te verbreden over huiselijk geweld en meer specifiek geweld in intieme relaties voor mediators en andere betrokken professionals bij mediation in het strafrecht. De Europese handleiding moest geschikt gemaakt worden voor Nederlandse gebruik.

Daartoe hebben we een aanvullend onderzoek gedaan, gefinancierd door Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving (SASS). Allereerst is de Europese handleiding vertaald, en heeft een training plaatsgevonden in samenwerking met ervaren mediators op basis van theorie en praktijk. Er zijn gesprekken gevoerd met de deelnemers (10 mediators) van die cursus waarin we onder meer vroegen naar de relevantie van de Europese handleiding voor de Nederlandse situatie. Ook zijn vragenlijsten uitgezet onder mediators over hun ervaringen met mediation in het strafrecht in geval van partnergeweld. Voorts is er een expertmeeting geweest met een vijftal mediators die ervaring hebben met huiselijk geweldzaken. Aan de hand van een notitie met de resultaten van het Nederlandse onderzoek zijn de resultaten aangescherpt. Het Nederlandse onderzoek heeft geleid tot deel A van de handleiding.

Tijdens onze zoektocht naar informatie over partnergeweld en mediation, bleek dat lang niet alle mediators in strafzaken ervaring hebben met deze specifieke zaken. Het zijn doorgaans de meer ervaren mediators die ingezet worden in zaken van huiselijk geweld. Het is overigens niet altijd van tevoren bekend dat er sprake is van partnergeweld, soms blijkt tijdens de mediation van een ander strafbaar feit dat ook sprake van is van partnergeweld of geweld in familiale sfeer. Wat de betekenis hiervan is voor de bemiddeling, en in hoeverre de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling hier een rol speelt vergt nader onderzoek.

2 Mediaton bij geweld in intieme relaties

In dit hoofdstuk staan we stil bij een aantal aspecten die specifiek gelden in geval van geweld in de intieme relatie. We gaan eerst in op de relatiedynamiek en machtsverschillen. Vervolgens gaan we in op risico-inschatting; is de veiligheid van het slachtoffer voldoende geborgd? Daarna staat de vraag centraal of de vrijwilligheid tijdens de mediation kan worden gewaarborgd en of de strafbare incidenten of juist de toekomst centraal staat. Tot slot gaan we in op mogelijke afspraken en nazorg.

Voordat we hierop ingaan geven we vier praktijkvoorbeelden waarin we zowel de problematiek schetsen, als de wijze waarop mediators te werk zijn gegaan en de afspraken die zijn gemaakt. De voorbeelden zijn gefingeerd (namen van de partijen en van de mediators zijn verzonnen en details zijn aangepast).

Voorbeeld 1: Zeer ernstig geweld (Huis van Bewaring)

Tarik en Mariam wonen samen en hebben drie kinderen. Tarik heeft zijn vrouw Mariam ernstig mishandeld, toen hij erachter kwam dat ze met een andere man was uitgegaan. Gekneusde ribben en een blauw oog zijn het zichtbare gevolg. En Mariam is ook extreem bang van hem geworden; 'hij zag zwart van woede'. Voorts is hij wel vaker agressief de laatste maanden. Mariam doet direct aangifte als ze het huis weet te ontvluchten. Tarik is verhoord en in het Huis van Bewaring geplaatst. Mariam wilde in eerste instantie niets meer van hem weten. Nu de zaak wat meer tot rust is gekomen, Mariam de kinderen het contact met hun vader niet wil ontzeggen, en ze in de toekomst ook niet meer bang voor hem wil zijn, besluit Mariam de mediation die werd voorgesteld door de rechter toch aan te gaan.

Het mediationbureau zet de zaak uit en mediators Egon en Anna pakken de zaak op. Vanwege het ernstige geweld wordt besloten met een mannelijke en een vrouwelijke mediator te werken en ook met een man van dezelfde culturele afkomst als Tarik. De mediation vindt plaats in het *Huis van Bewaring*. De mediators en Mariam komen daar naartoe. Er is een aparte ruimte geregeld met een ronde tafel en stoelen. De bewaker blijft buiten wachten. Tijdens de mediation wisselen de Mariam en Tarik onder begeleiding van de mediators hun ervaringen over het gebeurde uit. De man betuigt spijt, weet ook niet wat hem overkwam. Hij geeft ook aan dat hij de laatste maanden slecht sliep door problemen op zijn werk. En dat hij die frustratie mogelijk op haar afreageerde. Hij snapt dat ze bang van hem is, hij wil het liefst dat ze terugkomt. Maar hij begrijpt dat ze dat nu niet wil. Ze praten over het geweld en de angst die Mariam voelde. Niet alleen op het moment zelf, ook nu nog. Ze maken na een gesprek van ruim twee uur afspraken over waar Tarik gaat wonen, hoe en waar hij de kinderen kan zien en dat hij een agressietraining gaat volgen.

Voorbeeld 2: Man met Asperger

Henk en Ina, beide in de veertig, zijn getrouwd. Henk heeft Asperger, een vorm van autisme. Het syndroom kenmerkt zich door beperkingen in de sociale interacties en een beperkt repertoire aan interesses en activiteiten. Het resulteert er ook in dat hij soms wat sneller geïrriteerd en ook wel eens agressief wordt. Zijn vrouw Ina is dat wel gewend, in ieder geval in de woorden die hij dan gebruikt, maar ze heeft nog niet eerder meegemaakt dat hij haar echt aanviel. Deze keer was hij helemaal buiten zinnen en heeft hij haar geslagen. Daar heeft ze een hersenschudding aan over gehouden en ook angst. Gelukkig waren de buren snel ter plekke en werden Ina en Henk opgevangen. Ina heeft op aandringen van haar buurvrouw aangifte gedaan. Dit mag toch niet weer voorkomen? Ze gelooft eigenlijk ook niet dat hij het nog eens zal doen, maar ze wil daar wel goede afspraken over.

De mediators Rosa en Manou hebben eerst afzonderlijke gesprekken met de man en de vrouw. Henk en Ina doen elk hun verhaal en de mediators vragen of zij graag steunfiguren mee willen tijdens de mediation. De man heeft hulpverlening en de mediators vragen of hij zijn begeleider wellicht mee wil nemen. Dat lijkt hem wel een goed idee. Ina neemt graag haar buurvrouw mee. Zij kent Henk ook goed. Vervolgens komt er een

gezamenlijk gesprek, waarin Henk en Ina goed hun woord kunnen doen. Ze bespreken het gebeurde, Henk zegt dat het hem heeft overvallen en hem ontzettend spijt. Hij is heel blij dat hij het goed mag maken en wil er alles aan doen om te voorkomen dat hij weer zo doordraait. Hij kon ook zeggen dat Ina hem soms een beetje overvraagt qua helpen en klussen in huis. Hij heeft ook rust nodig.

In de overeenkomst staat dat Henk zijn excuses heeft gemaakt, dat Ina die heeft aanvaard en afspraken over wat te doen als hij een agressieve bui op voelt komen, over op tijd innemen van medicijnen en over per dag beperkte klussen doen, zodat zowel Henk als Ina beiden aan hun rust toekomen.

De mediators hebben zich ter voorbereiding verdiept in het aspect van Asperger, omdat dit expliciet in de stukken stond die zij gekregen hebben. Ook stond de naam van de hulpverlener al vermeld. Zij vonden het een meerwaarde dat de hulpverlener mee was tijdens het gesprek. Hij kon bijvoorbeeld beamen dat mensen met dezelfde diagnose ook vaak snel overprikkeld zijn en dingen teveel vinden. Ze hadden het niet nodig voor een gevoel van veiligheid tijdens de mediation, die hadden ze op basis van de afzonderlijke gesprekken al wel. Ze geven aan dat veel van dit soort risico-inschattingen op basis van gevoel gebeurt en niet door het afnemen van een risicotaxatie of bepaalde vragen. Het werk gebeurt veel op basis van ervaring en doen wat goed voelt.

Voorbeeld 3: Wapenbezit

De Limburgse Nathalie is de Ierse James tegengekomen op een vakantie acht jaar geleden. Ze waren hevig verliefd en hij is haar achterna gereisd naar Nederland. De eerste jaren ging het goed en kon hij werk vinden in de bouw. Na een klein ongeluk zat hij maanden thuis en is gaan drinken. Dat heeft voor onrust in de relatie gezorgd en ook voor bedreigingen. Hij werd gewelddadig en toen hij haar op een nacht bont en blauw sloeg was voor Nathalie de maat vol en heeft ze aangifte gedaan. Hij bleek eerder al eens opgepakt voor wapenbezit en dat maakte Nathalie helemaal angstig. Als hij drank op heeft weet hij helemaal niet meer wat hij doet.

In het geval van Nathalie en James, was het mediators bekend door het lezen van het proces-verbaal dat de man ook veroordeeld was voor wapenbezit. Voor de mediators was het prettig dat de gesprekken op de rechtbank plaatsvonden. Bij het binnengaan van de rechtbank staan poortjes en daar moeten de tassen en andere spullen doorheen voordat mensen binnen worden gelaten. Op die manier kan worden voorkomen dat mensen onverwachts iets mee naar binnen nemen. Mediators Daphne en Fatima zorgen ervoor dat beide partijen voldoende uit elkaar zitten en dat een van hen ook makkelijk de deur naar buiten kan openen. De beveiliging is ingeseind en houdt een extra oogje in het zeil. Zo komt de beveiliger aan het begin van de mediation nog even een karaf water brengen. In de mediationkamer van de rechtbank is ook een alarmknop aanwezig.

Voorbeeld 4: Jarenlang geweld en controle

Karina en Twan zijn 15 jaar getrouwd en hebben een zoon van 11. Twan heeft een baan als ICT-er bij een middelgroot bedrijf. Karina werkte in het ziekenhuis als operatieassistente tot zij hun zoon kreeg die vanaf het begin veel aandacht vraagt. In het begin van hun relatie hadden ze ieder ook nog eigen vrienden. Het bleek al snel dat Twan jaloers is en achter iedere vriendschap iets zoekt. Sinds Karina is gestopt met werken, is Twan regelmatig agressief naar haar. Karina mag niet alleen naar vriendinnen of familie en raakt steeds verder geïsoleerd. Als Karina vertelt dat zij door haar zus is meegevraagd een weekend naar Barcelona te gaan, bedreigt Twan Karina met een groot en scherp keukenmes. In alle staten rent ze naar een buurvrouw. Aangifte volgt en ze gaat met haar zoontje tijdelijk bij haar moeder wonen.

De rechtbank stelt een mediationgesprek voor vanuit de gedachte dat er een zoontje is van 11 jaar en ouders omwille van hun zoon contact moeten hebben. Karina wil erover nadenken, ze vindt het spannend. Ze is bang dat Twan onverwachts bij haar moeder langskomt en hoopt met mediation hier afspraken over te kunnen maken. Twan zegt direct ja op het mediationvoorstel. De mediators zijn alert als ze lezen dat er meer-

dere meldingen door Karina zijn gedaan van mishandeling bij de politie. Het lijkt een zaak waar meer aan de hand is dan een enkel incident. Ook buitenshuis is Twan wel eens agressief. De mediators bereiden de afzonderlijke gesprekken extra goed voor en bespreken welke vragen belangrijk zijn om te stellen. Ze spreken bijvoorbeeld met de man over de angst van de vrouw en de impact van zijn gedrag op hun zoon. Met de vrouw gaan ze in op haar angsten en wat ze nodig heeft om het gesprek op een voor haar goede manier in te gaan. In dit geval besluiten Karina en Twan iemand mee te nemen. De broer van Karina en de zus van Twan komen mee naar het gesprek.

De broer en zus beamen dat de relatie van Twan en Karina hen ook al jaren zorgen baart. Zij kunnen ook een rol spelen in de opvang van hun neefje. Afgesproken wordt dat Twan en Karina wat meer afstand nemen van elkaar en dat ze goede afspraken maken rondom de zoon.

2.1 Relatiedynamiek en patronen

Patronen van geweld

Bovenstaande voorbeelden laten zien hoe heterogeen de zaken zijn van partnergeweld. Het kan gaan om zeer ernstig geweld, waarbij beide partners geschrokken zijn en hun eigen rol erkennen of om steeds ernstiger en verder escalerend geweld waar de controle over de ander toeneemt. Ook kan sprake zijn van een persoonlijkheidsproblematiek, zoals een vorm van autisme, welke een grote rol speelt in het ontstaan van geweldsconflicten.

Een belangrijk onderscheid in dynamieken van partnergeweld is of er naast geweld een sterke mate van controle is van de een over de ander (Johnson, 2006A, 2006B, 2008). In geval van 'dwangmatige controle' (coercive control) heeft de pleger controle op het leven van de ander, die daardoor in een isolement terecht komt en in angst leeft. Het geweld heeft invloed op de weerbaarheid van het slachtoffer en het geweld en 'dwangmatige controle' kan leiden tot ernstige traumatisering (bijvoorbeeld depressie of posttraumatische stress stoornis) (Johnson 2008: Tierolf, Lünnemann & Steketee, 2014). De andere vorm wordt situationeel geweld genoemd. Het kan gaan om uit de hand gelopen ruzies die voortkomen uit gebrek aan communicatieve vaardigheden en stress, veroorzaakt door omstandigheden van buiten, zoals problemen op het werk, ontslag of overlijden van een geliefd persoon. Maar ook persoonlijke problemen als alcoholmisbruik of een persoonlijkheidsproblematiek zoals een vorm van autisme kunnen spelen. (Zie ook Bijlage A: Patronen van geweld in deel B).

Geweldspatronen en mediation

Het wel of niet gebruik maken van herstelrecht hangt daarom samen met de vraag of sprake is van 'dwangmatige controle'. In geval van sterke controle over de ander is de kans groter dat de pleger de mediation gebruikt om zijn controle te versterken: dit staat haaks op een open dialoog in vrijwilligheid. In geval van situationeel geweld, waar geweld meer samenhangt met stressfactoren, lijkt herstelbemiddeling eerder toepasbaar. Kennis van patronen van partnergeweld, relatiedynamiek en risicofactoren voor ernstig, escalerend geweld blijkt onontbeerlijk om 'dwangmatige controle' te kunnen herkennen (Lünnemann & Wolthuis, 2015).

De zaken die zijn aangedragen via de vragenlijsten, betreffen zo op het oog bijna allemaal situationeel geweld. Het geweld heeft zich een keer of soms enkele malen voorgedaan, en komt voort uit stressfactoren of gebeurtenissen, zoals woede wegens overspel van de partner, werkloosheid, alcoholgebruik enz. Het kan om zeer ernstig geweld gaan met doodsbedreigingen, het gebruik van wapens of een wurgpoging, waardoor verdachten in voorarrest zitten en hen een gevangenisstraf boven het hoofd hangt.

Onderscheid geweldspatronen zinvol?

Onder de mediators wordt het onderscheid tussen situationeel en 'dwangmatige controle' zinvol geacht, vooral om de strategie te bepalen hoe de mediation in te steken. Als er sprake is van 'dwangmatige controle', is dit voor hen niet bij voorbaat reden om mediation af te wijzen. Het belangrijkste criterium is vrijwilligheid: als beide partijen instemmen met mediation en in gesprek willen met elkaar, is mediation mogelijk. Bovendien wordt erop gewezen dat ook vanuit hechtingstheorie naar de problematiek gekeken kan worden. In geval van een hechtingspersectief wordt het geweld beschouwd als een 'roep om verbinding' (situationeel) of voortkomend uit maligne drijfveren die wortelen in de persoonlijkheid (antisociaal, psychopathie enz.). In dat geval wordt geweld niet zozeer gezien als een manier waarop controle en macht over de ander wordt uitgeoefend, zoals in een meer feministisch perspectief. In beide perspectieven wordt een inschatting gemaakt of mediation zinvol is om secundaire victimisatie te voorkomen. Als de veiligheid van het slachtoffer niet kan worden gewaarborgd tijdens en na de mediation, is een zaak niet geschikt voor mediation. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn bij wapenbezit, of als er een geschiedenis is van geweld. Of als sprake is van dwang en controle over de partner.

2.2 Risico-inschatting en de veiligheid van het slachtoffer

Belang van risico inschatting

Een risicotaxatie in geval van mediation dient gericht te zijn op inzicht in risico's op herhaling van het geweld op grond van gedrag in het verleden, maar ook om inzicht te krijgen in de dynamiek van macht en controle binnen de relatie. Niet zozeer de mate van geweld, als de mate van controle blijkt van invloed op de effectiviteit van de mediation in geval van partnergeweld (zie ook onder 2.3 over de mate van vrijwilligheid). Voor mediation in het familierecht is daarom de MASIC (Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns) ontwikkeld, een uitgebreide vragenlijst waarmee inzicht wordt verkregen in niet alleen de geweldsproblematiek, maar ook de dynamiek in een relatie. Deze wijze van taxatie wordt in Nederland nauwelijks gebruikt.

In Oostenrijk wordt al jaren succesvol gebruik gemaakt van een dergelijk instrument in geval van mediation bij geweldsconflicten in een relatie. Zij hebben een risk assessment tool ontwikkeld met als doel systematisch de risico's op herhaling van geweld te achterhalen. Als de veiligheid van het slachtoffer niet kan worden gewaarborgd tijdens en na de mediation, is een zaak niet geschikt voor mediation. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn bij wapenbezit, of als er een geschiedenis is van geweld. Ook is er aandacht voor dwang en controle. In Oostenrijk wordt nauw samengewerkt met hulporganisaties die vrouwelijke slachtoffers van intiem partnergeweld ondersteunen. Een medewerker van deze organisatie kan het slachtoffer direct bijstaan tijdens de mediation. Ook is er samenwerking met organisaties die plegerhulp aanbieden. Het mediationproces is daar intensiever en er is ook een nazorgfase. (Wolthuis & Lünnemann, 2017)

De huidige risico-inschatting in Nederland

De meest recente Aanwijzing Huiselijk geweld en kindermishandeling uit 2016 benadrukt dat het strafrechtelijk optreden moet bijdragen aan directe veiligheid en dat voldoende maatregelen moeten worden getroffen zodat wordt bijgedragen aan duurzame veiligheid en herstel.[3] Naast bescherming is het versterken van de veerkracht van slachtoffers een belangrijk uitgangspunt. Nadrukkelijk wordt het zorgdomein betrokken in het zoeken naar de juiste en betekenisvolle interventies, waarbij Veilig Thuis een belangrijke rol speelt. Veilig Thuis maakt een veiligheidstaxatie. (Lünnemann & Van Arum, 2017) Deze landelijke ontwikkelingen lijken nog weinig van invloed op de

3 Hiermee wordt aangesloten bij de gefaseerde ketenaanpak van Vogtländer en van Arum (2016). Naast de Aanwijzing is er een ontwikkelagenda Veiligheid Voorop (2018) vastgesteld door Openbaar Ministerie, politie, reclassering, Raad voor de Kinderbescherming en Veilig Thuis. Dit is een meerjarenperspectief op de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, en sluit aan bij de ambities van het actieprogramma van de landelijke overheid Geweld hoort nergens thuis. (Zie kaderstuk bij themanummer Intrafamiliaal geweld, Cahiers Politiestudies, 2019-2.)

praktijk van mediation in het strafrecht en mediation in geval van huiselijk geweld en partnergeweld in het bijzonder.

In Nederland heeft het mediationbureau een rol in de doorverwijzing van rechtbank of OM naar de mediator. Het mediationbureau geeft enige informatie over de achtergrond van partijen, maar dit is vrij summier. Deze informatie is gebaseerd op een telefonisch contact met betrokkenen, waarin is gevraagd om toelichting over de situatie. Die toelichting is op het aanmeldformulier meegegeven aan de mediators.

Uit de vragenlijsten komt naar voren dat mediators nauwelijks informatie hebben over de risico-inschatting die de rechtbank, het OM en het mediationbureau hebben gedaan; in de overdracht van informatie staat hierover niets expliciet vermeld. Het is dus aan de mediators om dat zelf na te gaan. Voor de inschatting van risico's spelen het proces-verbaal en de informatie van het Mediationbureau een rol, maar het intakegesprek is beslissend.

Mediators gebruiken nooit een instrument, zoals de MASIC. In de intakegesprekken met verdachte en slachtoffer wordt doorgevraagd naar motivatie en angstgevoelens, dwang en controle. Markerende vragen die de mediator behoort te stellen in de voorbereidende fase om het risico in te schatten op herhaald slachtofferschap zijn bijvoorbeeld:

Hoe lang geleden vond het laatst geweld plaats, hoe ernstig was het en weten anderen van de mishandeling? Als niemand op de hoogte is van het geweld is het risico op herhaling groter dan als het wel bekend is bij anderen.

Andere belangrijke aspecten zijn: angst, bagatelliseren van het geweld, aanwezigheid van een cyclus van geweld en waar de partners zich momenteel in de geweldscyclus bevinden, escaleert de situatie? En was de dader al gewelddadig in de vorige relatie of komt hij uit gewelddadig gezin? Het bagatelliseren van het geweld door het slachtoffer kan een teken zijn dat sprake is van 'dwangmatige controle' waarin het slachtoffer (ernstig) is getraumatiseerd. Dit geldt ook voor een buitengewone situatie van afhankelijkheid, waarin het slachtoffer financieel, en sociaal economisch afhankelijk is, en geïsoleerd leeft. Als er door de verdachte veel voorwaarden worden gesteld en het gesprek wordt gedomineerd door de verdachte, kan dit eveneens wijzen op 'dwangmatige controle'.

Zogenaamde empathievragen zijn van belang om in te schatten of de verdachte zich kan inleven in de ander: 'Kan je je voorstellen hoe het voor de ander is'.

De mediators geven aan dat het intakegesprek cruciaal is voor de keuze om een mediation al dan niet door te laten gaan, waarbij de intake dus is gericht op het onderzoek naar de kansen voor een constructief gesprek. Daarnaast is aandacht voor aspecten van de geweldsproblematiek en patronen van geweld punten om alert op te zijn tijdens de mediation. De risico's die het meest zijn aangevinkt in de vragenlijst betreffen ernst van het geweld, geestelijk, emotioneel en fysiek geweld. Maar ook wapenbezit (vermelding ervan in proces-verbaal) en culturele context worden vaker genoemd als risicofactoren of punten om alert op te zijn.

Specifieke veiligheidsmaatregelen

Naast de vraag of mediation geschikt is, wordt ingeschat of specifieke maatregelen genomen moeten worden om veiligheidsrisico's tijdens het mediationproces te verkleinen. Mediations vinden doorgaans plaats in de rechtbank, waar beveiliging aanwezig is. Mediators bekijken in iedere zaak of het nodig is om mensen zo te ontvangen dat ze elkaar niet kunnen tegenkomen op de gang voorafgaand op de zitting, en hoe mensen het beste kunnen zitten in de ruimte. In de rechtbankzaal is een alarmknop aanwezig in geval van ernstige problemen. Ingeval tijdens de intakefase blijkt dat het veiligheidsrisico groter is dan tevoren ingeschat, passen de mediators in overleg met de rechtbank, de mate van beveiliging aan. Zo nodig kan een groter veiligheidsrisico er toe leiden dat de mediators de mediation na de intake niet vervolgen met een gezamenlijk gesprek, maar met pendelen om zo mogelijk later, eventueel op een andere dag, alsnog te komen tot een gezamenlijk gesprek.

2.3 Vrijwilligheid tijdens mediation

Vrijwilligheid als voorwaarde voor mediation

Een belangrijke voorwaarde voor bemiddeling of mediaton is gelijkwaardigheid. Als de ongelijke machtsverhouding (en de controle over de ander) niet wordt herkend door de mediator bestaat het gevaar dat de dader het patroon van dominantie voortzet tijdens en na de mediation, en het slachtoffer zich niet vrij voelt haar eigen verhaal naar voren te brengen. De kans bestaat dat door de mediation het slachtoffer zich opnieuw geïntimideerd voelt, er geen bescherming wordt geboden en re-victimisatie plaatsvindt. Daly en Stubbs (2007) wijzen erop dat in een mediation, waarin wordt uitgegaan van gelijkwaardige partijen, de kans reëel is dat de suggestie wordt gewekt door mediators dat beide partners verantwoordelijk zijn voor het conflict in plaats van het uitzenden van een duidelijke boodschap dat de dader verantwoordelijk is voor het geweld.

Tijdens het gesprek moet er in de veilige omgeving van de mediation, aandacht zijn voor manipulatief gedrag en voldoende ruimte voor het slachtoffer om haar/zijn verhaal te vertellen over wat het geweld voor haar/hem betekent in het bijzijn van de partner. Deze confrontatie kan eraan bijdragen dat het slachtoffer zich sterker voelt (Pelikan, 2010; Daly & Stubbs, 2007). Een open dialoog in een niet-veroordelende omgeving kan een helende werking hebben voor slachtoffer en dader omdat zij zich gehoord voelen en het leed wordt erkend. Bovendien kan tijdens de mediation de dader verantwoordelijkheid nemen voor het gewelddadige en grensoverschrijdende gedrag en daarmee het slachtoffer ontschuldigen (Daly & Stubbs, 2007; Pelikan, 2010; Kingi et al., 2008). Ook kan mediation eraan bijdragen dat beiden inzicht krijgen in de relatiedynamiek en hun eigen rol daarin (Wolthuis & Lünnemann, 2017). Wanneer sprake is van een open dialoog, kan de mediation worden afgesloten met afspraken die bijdragen aan het vergroten van de veiligheid.

Signalen van onvrijwilligheid

De mediators zien soms drang en dwang binnen de relatie en zijn daar alert op, zo komt uit de vragenlijsten naar voren. Zo wordt er gezegd dat als het slachtoffer bang is en verbonden is met de verdachte, dat dit meteen een ingewikkelde situatie oplevert. In hoeverre is vrijwillig dan vrijwillig en wat betekent het deelnemen aan mediation voor beide partijen? Ook komt naar voren dat het vaak lastig is in te schatten hoe groot de inspanningsbereidheid is om afspraken na te komen; er is wel een wens van beide personen om patronen in de relatie te doorbreken, maar dit is niet zomaar (met een enkel mediationgesprek) te bereiken. Risico op vervallen in oude patronen is dan groot. Zeker als sprake is van ernstiger of vaker voorkomend geweld, zal mediation alleen onvoldoende oplossing bieden en is ook andere (psychologische) hulp nodig om de situatie echt te doen veranderen. Naar voren wordt gebracht dat er situaties zijn waarin mensen verder met elkaar willen, ook na heftige situaties. Zij kiezen daarin hun eigen weg, een weg die een mediator niet altijd wenselijk vindt (bijvoorbeeld bij iemand blijven enkel vanuit financiële overwegingen terwijl de relatie destructief is).

Vrijwilligheid is altijd een punt bij mediation in het strafrecht. Wat als je als verdachte niet meewerkt; wordt het dan tegen je gebruikt? Een inspanningsverplichting is nodig van beide personen, anders komt er niet veel terecht van de mediation of is de kans op secundaire victimisatie groot. En als de verdachte wil meewerken, maar het slachtoffer is niet uit op herstel, dan moet de verdachte worden beschermd door de gezamenlijke mediation te stoppen.

Gespreksonderwerpen

Een ander punt zijn de onderwerpen die aan de orde komen. We zien een verschil in benadering van mediators. De ene groep richt zich vooral op het strafbare incident, terwijl de ander veel meer ruimte maakt voor de relatieproblematiek. Daarbij is er verschil tussen de mediator die zich vooral richt op de toekomst en de mediator die

ook expliciet aandacht besteedt aan het verleden. In het eerste geval wordt bijvoorbeeld meer de nadruk gelegd op het loskomen van elkaar en in het tweede geval aan de impact van het geweld op het slachtoffer. We zien ook verschil in het stellen van de norm dat geweld in intieme relaties strafbaar is. Het strafbare feit wordt door de ene mediator meer als conflict beschouwd dat plaatsvindt in de relatiedynamiek, dan de ander die benadrukt dat slaan en mishandelen een strafbaar feit is ook binnen een intieme relatie. Hierbij is van belang of de verantwoordelijkheid voor de gedraging wordt genomen of dat het gedrag wordt gebagatelliseerd. In het laatste geval is het stellen van de norm van groot belang.

Slachtoffers blijken niet altijd tevreden over de wijze waarop de problematiek wordt besproken, zeker als alleen het incident of alleen de toekomst centraal staat, en de impact van het geweld niet ter tafel komt, voelen zij zich niet gehoord (Lünnemann & Wolthuis, 2015).

2.4 Mogelijke afspraken en nazorg

De onderwerpen die worden besproken hebben vervolgens invloed op de afspraken die worden gemaakt. Belangrijk is dat beide partijen kunnen aangeven wat zij willen. Dit moet altijd expliciet aan beide partners worden gevraagd. Ook is het belangrijk dat ieder voor het eigen gedrag de verantwoordelijkheid neemt. Wanneer sprake is van een open dialoog over de relatiedynamiek, zullen afspraken over respectvol met elkaar omgaan, grenzen van de ander accepteren en vergroten van de veiligheid meer voor de hand liggen dan als vooral naar het strafbare incident wordt gekeken. Als vooral gesproken wordt over de toekomst en omgang met de kinderen, liggen afspraken in de zin van een ouderschapsplan meer voor de hand.

Uit de vragenlijsten komt naar voren dat in bijna alle strafzaken afspraken zijn gemaakt die gedeeltelijk op papier zijn gezet en teruggekoppeld aan het Openbaar Ministerie of de rechtbank. Vaak zijn het persoonlijke afspraken die voor partijen belangrijk zijn. Over de kinderen, over toekomstig gedrag, soms over een vergoeding of een contactverbod. In een zaak kwam het niet tot een gezamenlijk gesprek. Van de zaken waarin het wel kwam tot een afspraak, was er aandacht voor borging van de afspraken. Hoe, dat wisselt per zaak. Soms wordt de hulpverlening betrokken, in geval van schadevergoeding wordt de overeenkomst soms pas doorgestuurd naar Openbaar Ministerie of rechtbank als de betaling is ontvangen door het slachtoffer.

Om nazorg beter te borgen, is het de vraag wie daar verantwoordelijk voor zou moeten zijn. Mediators bellen vaak nog een keer na om te horen hoe het gaat met partijen en sluiten de zaak dan af. Het past ook niet bij hun rol om dan nog langer betrokken te blijven. Doorverwijzen naar andere instanties of hulpverlening kan dan uitkomst bieden. In andere landen is die nazorg soms intensiever. Uit het Europese onderzoek bleek dat deelnemers aan mediation een goede nazorg heel belangrijk vinden. Uit de training aan mediators kwam naar voren dat mediators graag meer betrokken willen zijn in een netwerk, zodat zij cliënten goed kunnen doorverwijzen. Een sociale kaart van de mogelijkheden in hun regio wordt wenselijk geacht.

3 Reflectie en dilemma's

Zoals in de inleiding aangegeven is de hamvraag in welke zin er anders opgetreden moet worden door mediators als sprake is van geweld in de intieme relatie in vergelijking met conflicten buiten de intimiteit van een relatie. De handleiding (deel B) bevat per fase van een hersteltraject regels en adviezen: het aanbod, de voorbereiding, het risicoassessment, de uitwisseling (de daadwerkelijke mediation), de follow-up, en training en supervisie. Zo wordt bijvoorbeeld stellig geadviseerd in dergelijke zaken met twee mediators te werken en dient er veel gedaan te worden aan training en supervisie om te zorgen dat de kennis over de complexiteit van deze zaken accuraat is.

In dit hoofdstuk staan we stil bij de grondbeginselen zoals deze in het Europese project naar voren zijn gekomen als algemeen geldend. In hoeverre lukt dat voor de Nederlandse situatie? Wat zou er In Nederland moeten worden verbeterd?

3.1 Grondbeginselen

Het onderzoek naar herstelbemiddeling in de Europese landen had als uitkomst dat elk land zijn eigen regels en cultuur heeft, maar als het gaat om herstelbemiddeling bij geweld in intieme relaties moeten er drie grondbeginselen in acht worden genomen.

1. Mediators dienen kennis te hebben van de complexiteit van geweld in intieme relaties en de verschillende vormen waarin het voor kan komen, met name het verschil tussen situationeel partnergeweld en het zogenoemde intiem terrorisme (sterke dwangmatige controle van de ander). Het strafrechtelijke incident dient altijd geplaatst te worden in de historische en sociale context en het risico van re-victimisatie dient meegewogen te worden.
2. Er dient een duidelijke normbevestiging plaats te vinden door de betrokken mediator(s). Geweld in intieme relaties is een strafbaar feit en de dader is verantwoordelijk voor zijn (of haar) agressieve handelen. Dit dient duidelijk benoemd te worden.
3. De voorbereiding van de herstelrechtelijke interventie dient altijd plaats te vinden via aparte face-to-face gesprekken van de mediator met het slachtoffer en met de dader. Dit voorbereidende gesprek is essentieel om de behoeften en belangen van het slachtoffer, de risico's van re-victimisatie en veiligheidsaspecten te kunnen inschatten en wegen. Het is voorts belangrijk om het slachtoffer vertrouwen en kracht te geven en de dader bij te staan in het nemen van verantwoordelijkheid.

Deze grondbeginselen worden in Nederland, zover wij dat hebben kunnen waarnemen, niet systematisch en door iedereen toegepast. Uitgangspunt is veelal dat er sprake is van gelijkwaardigheid, en dat het gaat om een conflict tussen twee personen. Meer oog voor dwangmatige controle is noodzakelijk, om re-victimisatie te voorkomen. Een regel zou kunnen zijn dat bij ernstige dwangmatige controle mediation in het strafrecht niet wenselijk is, tenzij duidelijk is te beargumenteren waarom het toch behulpzaam kan zijn.

3.2 Snel en kort, zinvol?

In Nederland is momenteel sprake van een beperkt kader voor de mediation in strafzaken: het is er in de basis op gericht om binnen één bemiddelingsgesprek tot afspraken te komen. Voorafgaand aan de mediation zijn er aparte face-to-face gesprekken met beide partijen. Dikwijls vindt direct na de voorgesprekken de mediation zelf plaats. De vraag is of er in die opzet voldoende ruimte is om de achtergrond van het strafbare incident te doorgronden in complexe zaken als die van huiselijk geweld. Om aan de grondbeginselen te kunnen voldoen is het belangrijk om de voorgesprekken en de uiteindelijke ontmoeting om tot afspraken te komen uit elkaar te trekken. Bovendien lijkt het gewenst de partners zeggenschap te geven met wie ze het individuele gesprek willen, met een vrouw of een man.

Een ander punt is dat mediation ook beter ingebed dient te worden of onderdeel kan vormen van een multidisciplinaire aanpak, zoals ook in het strafrechtelijke beleid ten aanzien van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling staat verwoord. We denken hierbij aan nauwere samenwerking met Veilig Thuis, de ambulante tak van de vrouwenopvang, regionale zorginstanties en jeugdzorg, slachtofferhulp of reclassering. Een hulpverlener kan een belangrijke steunfiguur zijn tijdens een mediation, en hiervoor is afstemming nodig. In de nazorg en doorverwijzing naar hulpverlening kan nog veel verbeteren. Het zou goed zijn om te verkennen hoe de nazorg in het buitenland is geregeld, en wat we hiervan kunnen leren.

3.3 Informatie en training

Uit onze interviews en gesprekken met mediators in Nederland blijkt dat mediators in strafzaken momenteel een beperkte kennis hebben over de diverse vormen van partnergeweld. De meeste mediators die we hebben gesproken, hebben geen specifieke training gevolgd over mediation in huiselijk geweldzaken. In de familie mediation opleiding is er wel wat aandacht voor, maar in de strafrechtopleiding nog niet. De meeste mediators geven aan meer te willen weten over relatiedynamieken en hoe daarmee om te gaan in mediation. Er is behoefte aan meer training en met name gericht op kennis van patronen, van risico's en psychologische inzichten. Kennis van patronen, die zowel de verdachten als de slachtoffers 'gevangen' houdt.

Niet alleen mediators, maar ook aanvullende trainingen voor rechters, officieren van justitie, medewerkers van de mediationbureau en politie zijn wenselijk.

3.4 Onderzoek blijft nodig

Aanvullend onderzoek blijft nodig om de praktijk verder te brengen, bijvoorbeeld ten aanzien van het gebruik van risicotaxatie. Wij stellen voor om nader te onderzoeken of het instrument MASIC, specifiek ontwikkeld voor het detecteren van de relatiedynamiek om te kunnen beoordelen of mediation zinvol is, ingezet kan worden bij de afweging of mediation in een zaak van partnergeweld geschikt is.

Maar ook monitoring, evaluatie en intervisie zijn belangrijke methoden om de praktijk verder te brengen, zodat mediation in relationele geweldzaken op een verantwoorde manier wordt ingezet en geen secundaire victimisatie of andere schade oplevert.

3.5 Tot slot

Uit de gesprekken met de mediators komt naar voren dat in Nederland mediation in partnergeweldzaken veelal incidentgericht is. Het is een korte interventie die meer voorbereiding (en nazorg) vergt dan de meeste andere zaken. De betaling van dit soort zaken staat niet in verhouding tot de tijd die er doorgaans voor nodig is. Het zou goed zijn als er in de toekomst meer variatie mogelijk is in de wijze van voorbereiding met de partners, de bemiddeling met beide personen tegelijk en de nazorg. Aansluiting bij de multidisciplinaire aanpak van sociaal domein en veiligheidsdomein in de zogenaamde regionale MDA++ lijkt gewenst. Dat zijn de uitdagingen voor de komende tijd. Uitdagingen die de mediators die we hebben gesproken zeker aan willen gaan. Zij zien de meerwaarde van mediation in zaken van partnergeweld in het strafrecht. Het bespreekbaar maken van wat is gebeurd en het nemen van verantwoordelijkheid voor het geweld blijkt een belangrijke motor voor verandering of een nieuw begin.

We hopen dat de Europese handleiding (deel B) een bijdrage kan leveren aan het verbeteren van de inzet van mediation in het strafrecht in geval van geweld in intieme relaties.

Gebruikte literatuur

Daly, K., & Stubbs, J. (2007). Feminist engagement with restorative justice. *Theoretical Criminology* Vol. 10(1): 9-28. SAGE Publications.

M. Panis, J. Uitermark, J. de Best, F. Boeding, J. Boeding-Polee, A. Westerhout, M. Goudzwaard, C. van Giersbergen, M. Jansen, 'Mediation in strafzaken', *De Rechtspraak en het Openbaar Ministerie*, infoblad MiS 3, 2018.

Johnson, M. P. (2006A). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12, 1003-1018.

Johnson, M.P. (2006B). Apples and Oranges in Child Custody Disputes: Intimate Terrorism vs. Situational Couple Violence, *Journal of Child Custody,* Vol.2 (4), pp.65-67.

Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence*. (The Northeastern series on gender, crime, and law). Hanover, [N.H.]; London: University Press of New England.

Kaderstuk Intrafamiliaal geweld in Nederland en België. Enkele feiten op een rij. Groenen, Anne, D'haese, Wim, Janssen, Janine & Lünnemann, Katinka. In: Intrafamiliaal Geweld, Cahiers Politiestudies, 2019-2, p. 13-34.

Kingi, V., Paulin, J., & Porima, L. (2008). Review of the Delivery of Restorative Justice in Family Violence Cases by Providers Funded by the Ministry of Justice, May 2008. Wellington: Ministry of Justice.

Lünnemann, K. & Wolthuis, A. (eds) (2015). *Restorative justice and domestic violence. 2nd Comparative report, Interviews & Focus Groups Comparative report.* (JUST/2013/JPEN/AG/4587), Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D. & Arum, S. van. (2017). Waarom het strafrecht kindermishandeling zo slecht past. En het wel een high impactcrime is. Hoofdstuk 5. In: Beek, K. van, Steketee, M., Doorn, L. van en Ham, M. (redactie). *1 op de 4- Kindermishandeling een publiek probleem.* Uitgeverij Van Gennep en Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken.

MASIC (Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns).

Panis, M., Uitermark, J., Best, J. de, Boeding, F., Boeding-Polee, J., Westerhout, A., Goudzwaard, M. , Giersbergen, C, van, Jansen, M., 'Mediation in strafzaken', De Rechtspraak en het Openbaar Ministerie, *infoblad MiS 3*, 2018.

Pelikan, C., (2010). On the efficacy of Victim-Offender-Mediation in cases of partnership violence in Austria, or: Men don't get better, but women get stronger: Is it still true? *European Journal on Crime and Policy Research* (16): 49-67.

Strang, H. & Braithwaite, J. (eds) (2002). *Restorative Justice and Family Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tierolf,k B., Lünnemann, K.D. & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatronen vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar de effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Vogtländer, L. & Arum, S. van. (2016). '*Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg*' Visiedocument. VNG & GGDGHOR, Den Haag / Utrecht.

Wolthuis, A. & Lünnemann, K. (2017). Inzet herstelrecht bij intiem partnergeweld niet vanzelfsprekend, Resultaten van een Europees onderzoek, *Tijdschrift voor Herstelrecht,* p. 10-25.

Wolthuis, A. & Lünnemann, K., Claes, B. (2019). Herstelbemiddeling in huiselijk-geweldzaken in Nederland en Vlaanderen. *Cahiers Politiestudies* . Jaargang 2019-2, nr. 51 p. 209-226.

Deel B

Europese handleiding

MET ACHTERGRONDEN, MINIMUM STANDAARDS EN DISCUSSIEPUNTEN

Inleiding

Deel B bestaat uit de Nederlandse vertaling van de Europese handleiding. Eerst wordt aangeven waarom een Europese handleiding wenselijk is voor de problematiek van partnergeweld, en vervolgens worden naar fase van mediation verschillende aspecten behandeld. In een viertal bijlages wordt ingegaan op patronen van geweld, uitkomsten van het onderzoek, dankbetuigingen en een bibliografie.

4 Introductie Europese handleiding

Herstelrechtelijke praktijken hebben zich de afgelopen jaren ontwikkeld in verschillende Europese landen, in verschillende juridische en sociale contexten. Een veel voorkomende praktijk is slachtoffer-dader mediation, tegenwoordig ook mediation in het strafrecht genoemd. Dit wordt onder meer aangeboden in geval van geweldsdelicten, ook in geval het geweld plaatsvindt in, de privésfeer van intieme relaties (partnergeweld).[1]

Het toepassen van herstelrecht in geval van geweld in de intieme relatie is echter niet vanzelfsprekend. De dynamiek van partnergeweld creëert specifieke uitdagingen voor de praktijk van het herstelrecht, met name met betrekking tot veiligheid en vrijwillige deelname.

In deze handleiding worden (minimum) richtlijnen aangeboden voor het toepassen van herstelrecht in gevallen van partnergeweld. [2]Veel van deze richtlijnen zijn ook bruikbaar in (andere) gevallen van huiselijk geweld, zoals geweld richting ouders en kinderen (kindermishandeling) of tussen familieleden, zoals oudermishandeling.

In de introductie van de handleiding vindt u een toelichting op hoe het herstelrecht in geval van partnergeweld verschilt van geweld dat zich in de publieke sfeer afspeelt. In het tweede deel, de handleiding voor praktijkbeoefenaars, staan voor elke fase van het herstelproces concrete werkwijzen beschreven. Ook wordt aandacht besteed aan training en supervisie van de mediators.

4.1 Waarom een gids voor herstelrecht bij partnergeweld?

Historisch gezien is herstelrecht een alternatief voor repressieve strafrechtelijke sancties. Niet de staat, maar de betrokken partijen zelf zoeken een oplossing voor het conflict; het conflict wordt aan hen teruggegeven (Christie, 1977). Deze oriëntatie op het teruggeven van het conflict aan de betrokken partijen, wordt vaak bekritiseerd als het gaat om herstelrecht in partnergeweldszaken. Van oudsher wordt geweld tegen vrouwen in intieme relaties gezien als een privéprobleem waar twee mensen schuld aan hebben. en tot op zekere hoogte wordt geweld tussen partners nog steeds gezien als een privé zaak, waarin de staat en het strafrechtelijk systeem niet behoren in te grijpen. Door geweld in intieme relaties als een privéprobleem te beschouwen, ontberen de slachtoffers van geweld bescherming. In de jaren tachtig zorgden feministen ervoor dat ´privé geweld´ in het publieke debat terecht kwam; het moest serieus genomen worden door politie, openbare aanklagers en magistraten. Het werd duidelijk dat slachtoffers van partnergeweld beschermd moeten worden door de staat (Cameron, 2006; Lünnemann, 1996). Praktijken die deze zaken buiten het strafrechtssysteem om afhandelen (diversion) kunnen daarom risico´s met zich meebrengen op het gebied van veiligheid, re-traumatisering en machtsongelijkheid. Slachtoffers kunnen zich geïntimideerd voelen door hun (ex)partner tijdens bemiddeling, beschouwen de uitkomst als oneerlijk of voelen zich mogelijk onvoldoende beschermd na bemiddeling, omdat er geen garantie voor veiligheid is. Een ander kritiekpunt op herstelrecht is dat het een ´soft informeel proces´ lijkt te zijn als reactie op geweld: in plaats van het onaanvaardbaar verklaren van geweld tegen de partner, kan de dader het trachten te rechtvaardigen en het geweld en het leed van het slachtoffer bagatelliseren, terwijl dit mogelijk niet tegengesproken wordt door de mediator. Het uitspreken van een duidelijke boodschap, waaruit blijkt dat de dader verantwoordelijk is voor het geweld, wordt belemmerd door te impliceren dat beide partijen een aandeel hebben in het geweldsdelict (Frederick & Lizdas, 2010).

1 In deze handleiding gebruiken we de term dader of pleger Hieronder wordt ook verdachte in de zin van de wet bedoeld. We gebruiken de term dader of pleger , omdat daarmee wordt aangegeven dat iemand verantwoordelijkheid wil nemen.

2 Het Verwey-Jonker Instituut (Nederland) heeft, in samenwerking met IARS International Institute (UK), Instituut voor Conflictonderzoek (IKF) en Instituut voor de Sociologie van Recht en Criminologie (IRKS) (Oostenrijk), Nationale Organisatie van vrouwenopvang (LOKK) (Denemarken), deze handleiding geschreven. Andere betrokken organisaties in het project zijn de Organisatie voor Europees Publiekrecht (EPLO) (Griekenland), de afdeling Strafrechtelijk beleid van het Ministerie van Justitie (Finland), en het Europese Forum voor Herstelrecht (EFRJ). De handleiding maakt deel uit van het grotendeels door de EC gefinancierde project "Restorative Justice in cases of domestic violence: Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness of specific protection needs" (JUST / 2013 / JPEN / AG / 4587).

Beperkingen van het strafrecht

Het strafrecht kent echter ook beperkingen. Argumenten tegen slachtoffer-dader bemiddeling en mediation richten zich op specifieke kwaliteiten van het strafrechtelijk systeem, die echter niet altijd bereikt worden in de praktijk. Het strafrecht volgt een overwegend punitieve praktijk waarin de behoeften en belangen van slachtoffers vaak niet van primair belang zijn. Slachtoffers van partnergeweld willen in de eerste plaats ondersteuning bij het stoppen van het geweld, ook wanneer zij hulp zoeken van de politie en het strafrechtelijk systeem. Het strafrechtelijk systeem is echter niet altijd succesvol in het bieden van de nodige bescherming en sommige strategieën van criminaliteitsbestrijding kunnen vrouwen zelfs in gevaar brengen. Dit geldt vooral voor vrouwen die het meest kwetsbaar zijn voor staatsinmenging en controle (Edwards & Sharpe, 2004; Gavrielides, 2014). Argumenten ter ondersteuning van het strafrechtelijk systeem overschatten de positieve effecten van een strafrechtelijke procedure en onderschatten de voordelen die slachtoffers en daders kunnen ervaren door deelname aan Slachtoffer-Dader Bemiddeling (zie bijvoorbeeld Pelikan, 2010).

Kansen voor herstelrecht

Voorstanders van slachtoffer-dader bemiddeling beargumenteren dat een herstelrechtelijk proces slachtoffers de kans geeft om te participeren en ze een stem geeft, om te delen wat ze hebben meegemaakt. Slachtoffers worden gehoord door de dader en kunnen zich sterker voelen en weerbaarder door het proces. Door gefaciliteerde communicatie, kan het herstelrechtelijke proces bestaande machtsongelijkheden compenseren, met als resultaat het leveren van steun aan de zwakkere partij (Pelikan, 2010; Daly & Stubbs, 2007). Tijdens de herstelrechtelijke bijeenkomst kunnen een open dialoog en een genezingsproces voor het slachtoffer (en de dader) optreden in een omgeving vrij van oordelen (Kingi, 2008; Liebmann & Wootton, 2008). Ook kunnen slachtoffers zich *´empowered´* voelen doordat een neutrale partij bevestigt dat zij niet schuldig zijn aan wat er gebeurd is. Bovendien bieden herstelrechtelijke praktijken de mogelijkheid voor de dader om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn gedrag, zonder de schuld bij het slachtoffer of de omstandigheden (zoals werkloosheid of alcoholmisbruik etc.) te leggen (Loeffler et al., 2010).

Er is een voortdurende discussie gaande onder wetenschappers, beleidsmakers en NGO's over de vraag of de bescherming van slachtoffers kan worden gegarandeerd in de context van herstelrecht. In Europese en internationale wet- en regelgeving worden verschillende posities weerspiegeld. Specifieke VN documenten spreken zich uit tegen het gebruik van herstelrecht in bepaalde zaken, terwijl andere het gebruik aanbevelen. De Raad van Europa heeft in het Verdrag van Istanbul *´verplichte mediation´* verboden in geval van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (zie het eerste vergelijkende rapport van dit project: Drost et al., 2015).

Ondanks deze verschillen heeft het relevante discours een verschuiving laten zien van een punitieve benadering naar meer oog voor de positieve elementen van herstelrecht in zaken van partnergeweld.

4.2 Wanneer een herstelrechtelijk proces overwegen?

Herstelrecht dient alleen toegepast te worden als zowel het slachtoffer als de dader zonder dwang deelnemen en het (emotionele) proces van herstelrecht het slachtoffer niet in gevaar brengt.

Het is van belang om te beseffen dat partnergeweld vaak complex is en varieert van incidenteel tot structureel geweld. Er bestaan verschillen in de frequentie, ernst, en dynamiek. We kunnen twee hoofdpatronen van geweld in relaties onderscheiden: intiem terrorisme en situationeel partnergeweld (Johnson, 2006). Het belangrijkste kenmerk van intiem terrorisme is dwangbeheersing: gewelddadige en niet-gewelddadige handelingen worden gemotiveerd door de wens van de dader om controle te krijgen over zijn

(of haar) partner. Situationeel geweld wordt gepleegd door één van de partners (asymmetrisch) of door beide partners (symmetrisch) als reactie op incidentele conflicten (Zie Bijlage A).

Het beoordelen van risico´s in een herstelrechtelijk proces gaat zowel over veiligheid voor en na Slachtoffer-Dader Bemiddeling als over risico´s van her-traumatisering en herhaald slachtofferschap. Deze evaluatie verschilt van het beoordelen van risico´s in geval van delicten in de publieke sfeer., waar de nadruk ligt op het gebied van ernst van schade. Hulpmiddelen voor risicobeoordeling kunnen helpen bij het inschatten van risico´s bij het starten van Slachtoffer-Dader Bemiddeling in gevallen van partnergeweld.

Herstelrecht in gevallen van partnergeweld kan geschikt zijn om toe te passen, indien er geen risico op recidive is (situationeel geweld). Deelname aan een herstelrechtprogramma kan echter gevaarlijk zijn wanneer geweld wordt gebruikt als middel om de andere partner te controleren (intiem terrorisme). Tussen deze twee uitersten (geen ernstige schade versus dwangmatige controle) zijn er veel verschillende situaties van partnergeweld. In sommige situaties kan Slachtoffer-Dader Bemiddeling het slachtoffer in gevaar brengen of het slachtoffer kan zich beledigd/geïntimideerd voelen of opnieuw getraumatiseerd zijn. Een dergelijk resultaat is waarschijnlijker wanneer mediators het manipulatieve gedrag van de overtreder niet herkennen of niet ingrijpen. In andere situaties kan Slachtoffer-Dader Bemiddeling behulpzaam zijn in het stoppen van het geweld, het weerbaarder maken van het slachtoffer en het kan plegers kunnen de verantwoordelijkheid voor hun agressief gedrag gaan nemen.

4.3 Doel van de handleiding

Deze handleiding is een hulpmiddel voor personen uit de praktijk die herstelrechtelijke praktijken willen toepassen in huiselijk geweldzaken, zoals partnergeweld. De handleiding is ook bedoeld voor onderzoekers, beleidsmakers en andere betrokkenen bij de aanpak van huiselijk geweld.

Aangezien deze handleiding is ontwikkeld voor een Europees publiek, worden specifieke nationale details achterwege gelaten. We erkennen het belang van de nationale juridische en culturele context, en zien de huidige handleiding als een **minimumnorm** voor alle systemen. In de toekomst komt er een handleiding die is toegesneden op de Nederlandse situatie.

Deze handleiding dient bij te dragen aan het creëren van een veilige en competente herstellende dialoog op het gebied van partnergeweld, met als doel de rehabilitatie en het herstel van zowel het slachtoffer als de dader; het versterken van de weerbaarheid van het slachtoffer en het ondersteunen van de dader bij het nemen van verantwoordelijkheid voor agressief gedrag.

We hebben (minimum) normen ontwikkeld om herhaald slachtofferschap te voorkomen en een veilig en competent herstelproces te garanderen. We realiseren ons dat partnergeweld bijzonder complex is en dat daarom een geïndividualiseerde, niet-voorgeschreven werkwijze van belang is. Er zijn echter drie normen, of grondbeginselen waar in alle gevallen rekening mee moet worden gehouden:

Ten eerste: Mediators moeten kennis hebben van de complexiteit van partnergeweld en de verschillende patronen daarvan, vooral het verschil tussen situationeel geweld (common couple violence) en intiem terrorisme. De bemiddeling moet niet alleen gericht zijn op het incident (het strafbare feit), maar het incident (strafbare feit) moet altijd worden ingekaderd in de historische en sociale context (en eerder geweld) en er moet rekening gehouden worden met het risico op herhaald slachtofferschap.

Ten tweede: De mediator moet de norm duidelijk bevestigen: geweld in de vorm van mishandeling , vernieling en bedreiging is een strafbaar feit en de dader is verantwoordelijk voor zijn of haar agressieve gedrag.

Ten derde: de voorbereiding van de herstelrechtelijke interventie moet altijd een persoonlijke ontmoeting zijn van mediator(s) met zowel het slachtoffer als de dader apart. Deze voorbereidende ontmoeting is essentieel bij het beoordelen van de behoeften en belangen van het slachtoffer, de risico´s van herhaald slachtofferschap en veiligheidskwesties. Daarnaast is het belangrijk om het slachtoffer te ondersteunen in het versterken van haar (of zijn) weerbaarheid en zelfvertrouwen en de dader te ondersteunen in het nemen van verantwoordelijkheid.

4.4 Kerndefinities

Alvorens herstelrecht en de toepasbaarheid in partnergeweldszaken te overwegen, is het van belang om universele definities te identificeren. Hoewel er vele definities voor herstelrecht bestaan, en het als een parapluterm beschouwd wordt, volgen wij de definitie zoals beschreven in de Slachtofferrichtlijn van 2012:

'Restorative Justice' *verwijst naar elk proces waarbij het slachtoffer en de dader, indien zij hier vrijwillig mee instemmen, actief kunnen deelnemen aan de oplossing van met het strafbare feit samenhangende zaken, met behulp van een onpartijdige derde partij.*

Hoewel groepsconferenties (conferencing) kunnen worden gebruikt, is slachtoffer-dader bemiddeling of mediation de meest gebruikte vorm van herstelrecht in de context van partnergeweld. Dit project richt zich daarom vooral op partnergeweldszaken die gemeld zijn bij de politie en/of geleid hebben tot strafrechtelijke procedures en zijn doorverwezen naar slachtoffer-dader bemiddeling of mediation. Civiele zaken maken geen onderdeel uit van dit project.

Voor de doeleinden van deze handleiding gebruiken we de volgende definities voor huiselijk geweld en partnergeweld:

'Huiselijk geweld', *in de zin van de Europese definitie van Domestic Violence, heeft betrekking op fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld tussen leden van het gezin of binnen een huishouden ongeacht biologische of legale familiebanden. Huiselijk geweld omvat hoofdzakelijk twee soorten geweld: partnergeweld tussen huidige of voormalige echtgenoten of partners, en geweld tussen generaties dat meestal voorkomt tussen ouders en kinderen. Het is een genderneutrale definitie die slachtoffers en daders van beide geslachten omvat. (Artikel 3 (b) van het Verdrag van de Raad van Europa inzake voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld).*

'Partnergeweld' *In dit project wordt huiselijk geweld begrepen als geweld gebruikt door volwassen (ex-) partners, dat wil zeggen partnergeweld.*

'Slachtoffer' *verwijst naar een natuurlijk persoon die fysieke, geestelijke of emotionele schade heeft geleden, of economisch verlies dat rechtstreeks werd veroorzaakt door een strafbaar feit (en familieleden van een persoon wiens overlijden direct werd veroorzaakt door een misdrijf en die schade hebben geleden als gevolg van de dood van deze persoon).*

'Mediator' *is de persoon die de slachtoffer-dader bemiddeling of mediation faciliteert.*

5 Handleiding voor de praktijk

5.1 Introductie

Wat moeten mediators in gedachten houden bij het gebruik van herstelrecht in gevallen van partnergeweld? We volgen het herstelrechtelijke proces dat over het algemeen gebruikt wordt en vermelden de minimumnormen die moeten worden toegepast tijdens het aanbod van herstelrecht, de voorbereidingsfase, de daadwerkelijke uitwisseling en de follow-up. Daarnaast worden andere relevante aspecten zoals risicobeoordeling, training en supervisie besproken. Voordat we overgaan op de uitwerking van de minimumnormen, lichten we de belangrijkste aspecten van de Slachtofferrichtlijn 2012/29/EU *(Victims' Directive)* toe.

5.2 De Slachtofferrichtlijn

Zoals vermeld wordt in de Slachtofferrichtlijn, dienen alle herstelrechtelijke diensten of organisaties basisbeginselen te volgen om de veiligheid van de deelnemers te waarborgen:

> *De primaire overweging van herstelrechtelijke diensten moet zicht richten op de belangen en behoeften van het slachtoffer, het herstellen van de schade die het slachtoffer is aangedaan en het voorkomen van verdere schade.*

Om het risico op herhaald slachtofferschap (secundaire victimisatie), intimidatie en vergelding te minimaliseren, moeten de lidstaten de volgende voorzorgsmaatregelen voor herstelrechtelijke diensten nemen:

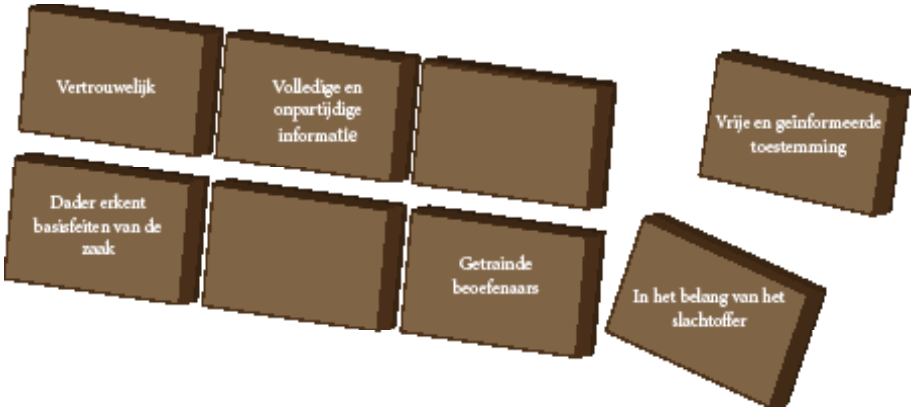

Fig 1: Kernbegrippen uit de Slachtofferrichtlijn – Artikel 12 en 25.

Er bestaan duidelijke instructies over het creëren en aanbieden van veilige en competente herstelrechtelijke voorzieningen, in lijn met de Europese Slachtofferrichtlijn. Dit geldt ook in gevallen van partnergeweld. Op grond van het Europese onderzoek naar toepassing van herstelrecht in geval van partnergeweld, presenteren wij niet alleen een procesmodel op basis van de richtlijn, maar ook voorbeelden van goede praktijken *(´good practices´)* voor alle partijen; slachtoffers, daders en de gemeenschap.

Het proces van herstelrecht met partijen getroffen door partnergeweld.

Fig 2: Het herstelrechtelijke traject

5.3 De minimumnormen

A. Het aanbod

Het aanbod is het eerste moment waarop mensen geïntroduceerd worden met de mogelijkheid om deel te nemen aan een hersteltraject. Dit moet op voorzichtige en zorgvuldig voorbereide wijze gebeuren.

1. Verwijzing

Afhankelijk van de plaats kan een verwijzing naar herstelrecht afkomstig zijn van een aantal instanties of personen, zoals de officier van justitie, de rechter, de politie of de partijen zelf. Vanwege deze variaties moet elke beleidsmaker ervoor zorgen dat alle leden van het strafrechtsysteem vertrouwd en bekend zijn met de principes van herstelrecht.

2. Training

Voordat er akkoord kan worden gegaan met de zaak, ongeacht de rol van de praktijkbeoefenaar in het (strafrecht)systeem, dienen alle betrokkenen op de juiste manier te zijn getraind, zoals vermeld in artikel 25 van de Slachtofferrichtlijn. Onthoud dat geweld binnen de huiselijke sfeer zich onderscheidt van andere vormen van geweld en dat passende, gespecialiseerde opleidingen moeten worden gevolgd en afgerond.

3. Speciale vaardigheden

Het wordt aanbevolen om twee mediators in te zetten bij het toepassen van herstelrecht in een partnergeweldszaak. Zij moeten speciaal zijn opgeleid en zeer ervaren zijn in herstel- en bemiddelingsprocessen en moeten zich bewust zijn van:

a. Hoe vroegere of huidige relaties het herstelrechtsproces kunnen beïnvloeden, zowel in de vorm van het vergroten van de voordelen als het bieden van kansen om verdere schade te veroorzaken; en
b. De langetermijneffecten van gevoelige en complexe gevallen en de implicaties daarvan voor de duur en het tijdstip van herstel- of bemiddelingsprocessen.

4. Vereisten voor het presenteren van het aanbod

De methode en vorm van het aanbod en de voorbereiding zelf, hebben een significante invloed op de vraag of potentiële deelnemers toestemming zullen geven tot deelname. Zorg ervoor dat het aanbod vrijwillig wordt aanvaard door beiden, dat het aanbod wordt gedaan in het belang van het slachtoffer en dat toestemming absoluut vrijwillig wordt gegeven. Enerzijds moet het duidelijk zijn dat elke partij zich op ieder moment kan terugtrekken. Maar tegelijkertijd moet bij het starten van het hersteltraject duidelijk zijn dat de inzet van beide partijen is vereist en een eventueel vertrek van de dader niet zomaar mogelijk is om herhaald slachtofferschap te voorkomen (inspanningsverplichting). Het is dus belangrijk dat wordt gecheckt of er bij beiden voldoende commitment is tot deelname.

5. Toestemming

Houd er rekening mee dat de wijze waarop toestemming tot deelname aan het herstel-traject in gevallen van partner geweld tot stand komt, vaak moeilijk vast te stellen is. Het is van groot belang dat mediators rekening houden met de wijze waarop toestemming is gegeven, en is geschied op basis van volledige informatie. De toestemming kan voortkomen uit angst voor de dader, of men kan zich gedwongen voelen deel te nemen aan herstelbemiddeling om zo een strafzaak voor de dader te voorkomen (extrinsieke motivatie).

6. Informatie

Geef de deelnemers duidelijke uitleg over het herstelrechtsproces. Volledige informatie is cruciaal. Zorg ervoor dat beide partijen duidelijk zijn over de waarborgen en opties binnen het proces, zoals directe en indirecte vormen van herstelbemiddeling (zie inleiding voor definities).

7. Erkennen van de basale feiten

De dader moet de basale feiten van de zaak erkennen tijdens het proces. Plegers die volledig ontkennen, zijn over het algemeen niet geschikt voor deelname aan herstelrechtelijke processen.

8. Het inschatten, afstemmen en begeleiden van verwachtingen

Zorg ervoor dat mediators realistisch zijn over de verwachtingen en de haalbaarheid daarvan. Het is belangrijk om geen beloften te maken van wat er bereikt zal worden. Alternatieve opties moeten worden besproken als slachtoffer-dader bemiddeling, mediation of andere vormen van herstelrecht niet mogelijk zijn.

B. Voorbereiding

De voorbereiding wordt beschouwd als de belangrijkste fase om een veilig herstel- of bemiddelingsproces te kunnen faciliteren. De voorbereiding dient face-to-face, met het slachtoffer en de dader afzonderlijk, plaats te vinden. In sommige gevallen vindt het 'aanbod' en de voorbereiding plaats op hetzelfde moment.

1. De voorbereiding

De voorbereiding omvat dossieronderzoek (het doornemen van de relevante processtukken) en communicatie tussen mediators of andere betrokken professionals/vrijwilligers en potentiële deelnemers, zoals steunfiguren, voorafgaand aan de uitwisselingsfase. Mediators moeten op de hoogte zijn van lokale standaarden en aanwijzingen, die van toepassing zijn op de voorbereiding.

2. Minimumnormen

Ter ondersteuning van het algemene doel om partnergeweld te beëindigen, moet de voorbereidingsfase het volgende omvatten:

a. Face-to-face contact tussen de mediator en potentiële participanten;
b. Alertheid ten aanzien van voortdurende risicobeoordeling om de veiligheid van het slachtoffer te garanderen, vooral tijdens de bijeenkomst, en het doen stoppen van het voorheen geleden geweld (zie het gedeelte over risicobeoordeling hierna);
c. Een oprechte beschrijving van het herstel- of bemiddelingsproces om realistische verwachtingen te garanderen;Zoeken naar *informed consent*[3] van de participanten, of validatie van eerder gegeven instemming, bijvoorbeeld aan een verwijzende instantie of aanklager; en

3 Bij 'informed consent' gaat het erom dat iemand gedegen geinformeerd is alvorens beslissingen te kunnen nemen en ergens mee in te stemmen.

d. Het bieden van een cruciale kans voor participanten om zelfreflectief te zijn over geweld, voortzetting van de relatie, perspectieven, toekomstige kansen en met name hun behoeften.

3. Informatie over het intrekken van toestemming

Deelnemers moeten op de hoogte worden gesteld van het feit dat de toestemming van zowel het slachtoffer als de dader op ieder moment van het proces kan worden ingetrokken. Houd er rekening mee dat het tussentijds stoppen van het proces kan leiden tot herhaald slachtofferschap voor het slachtoffer. In sommige lidstaten, waar daders onderworpen zijn aan mogelijke vervolging of veroordeling, kan het nodig zijn advies uit te brengen over de implicaties van het weigeren of het intrekken van toestemming tot deelname in de voorbereidingsfase.

4. Onderzoek naar signalen van schade

In partnergeweldszaken moeten mediators onderzoeken of er bepaalde gedragsaanwijzingen of signalen zijn, non-verbaal of anderszins, die voorafgaan aan geweld en misbruik. Hiermee kan (verdere) schade worden voorkomen. Als deze signalen worden beschreven, kan de mediator dit gedrag in de verdere stadia van het proces monitoren.

5. Tijdsduur

Mediators moeten aandacht besteden aan eventuele lokale tijdslimieten die van toepassing zijn. Zo kunnen bijvoorbeeld de wettelijke beperkingen van vervolging relevant zijn. Als dit het geval is, moeten potentiële participanten hierover geïnformeerd worden, aangezien deze de snelheid van het maken van afspraken, de planning en toekomstige resultaten beïnvloeden.

6. Ten minste één face-to-face ontmoeting

In een herstelrecht- of bemiddelingszaak waarin een face-to-face ontmoeting tussen het slachtoffer en de dader wordt georganiseerd, moet voorafgaand ten minste één, zorgvuldig uitgevoerd face-to-face voorbereidingsgesprek tussen de mediator en de participanten afzonderlijk plaatsvinden. Onderzoek naar complexe en gevoelige zaken wijst uit dat er waarschijnlijk meer dan één gesprek vereist zal zijn.

7. Co-bemiddeling/mediation

Idealiter worden alle partnergeweldszaken door twee mediators behandeld, in verband met de veiligheid en complexiteit. Elk paar van mediators bestaat idealiter uit een man en een vrouw, zodat beide geslachten zijn vertegenwoordigd. Dit kan echter in elke zaak opnieuw worden bekeken, in verband met mogelijk andere voorkeuren van de participanten.

8. Rol van de mediator

Tijdens de voorbereiding is het belangrijk dat mediators duidelijk zijn over hun rol in het proces en vermelden zij, tenzij deze taak aan anderen wordt uitbesteed, de beschikbare opties voor de deelnemers. Dit omvat ook, tijdens de voorbereiding, uitwisseling of latere follow-up, de eventuele doorverwijzing van naar andere diensten, of het aanbevelen van andere diensten of specialisten, zoals gedragswetenschappers, adviseurs, therapeuten, etc.

9. Beschikbaarheid van contactgegevens

Mediators verstrekken contactgegevens, zodat zij gemakkelijk kunnen worden bereikt. Zij moeten daarnaast duidelijk zijn over het gebruik van de contactgegevens, en acties die moeten worden ondernomen tijdens noodgevallen of buiten kantooruren.

C. Risicobeoordeling

In de inleiding is het belang van risicobeoordeling benadrukt, omdat herstelrecht alleen kan worden toegepast als het slachtoffer en de dader zich niet gedwongen voelen om deel te nemen en wanneer het slachtoffer niet in gevaar wordt gebracht.

1. Houd rekening met risico´s

De complexiteit van partnergeweld creëert een omgeving van potentiële risico´s. Duidelijk is dat Slachtoffer-Dader Bemiddeling slachtoffers zeker in geval van intiem terrorisme, maar ook bij situationeel geweld, in gevaar kan brengen. Het is niet eenvoudig om te signaleren of het slachtoffer in gevaar wordt gebracht door het proces van herstelrecht. Belangrijk is dat de mediator een realistische kijk op eventuele risico´s heeft, dat wil zeggen risico's niet uitvergroten, maar in de gehele context afwegen, en risico's ook niet kleiner maken . Risico taxatie dient zorgvuldig te gebeuren, met oog voor alle aspecten en onderliggende dynamieken. Inzicht in *coercive control,* sterk controlerend gedrag, is noodzakelijk om een goede afweging te kunnen maken. Ook dient er aandacht te zijn voor het verkleinen van de risico's tijdens het herstelproces (zie ook B4).

2. Continu proces

Risicobeoordeling en taxatie is een continu proces, dat begint bij de eerste kennisneming van de zaak en eindigt wanneer de zaak afgesloten is, na de follow-up fase. Risico is dynamisch in de zin dat het te verwachten is dat dit gedurende het proces verandert. De risicobeoordeling moet daarom ook flexibel genoeg zijn om snel te kunnen worden bijgesteld wanneer nodig.

3. Hulpmiddelen voor risicobeoordeling

Risicobeoordeling dient de volgende algemene risico´s te omvatten ter overweging (geen limitatieve lijst):

a. Ernst van het geweld.
b. Voorgeschiedenis van geweld en controle over de partner.
c. Het bezit van wapens, doodsbedreigingen.
d. Seksueel geweld.
e. Geestelijk, emotioneel en fysiek geweld.
f. Neiging tot zelfbeschadiging en verklaarde intenties of pogingen tot zelfmoord.
g. Gebrek aan zelfvertrouwen (onzekerheid)/zelfbeschuldiging/angst.
h. Elke indicatie van machtsongelijkheid, bijvoorbeeld intimidatie, verwijten, denigrerend gedrag, isolatie, manipulatie, bagatellisering van geweld, etc. (controlerend gedrag).
i. Culturele verschillen.
j. Identificatie (indien anonimiteit of privacy in het geding is).
k. Schade aan andere lopende of bestaande processen, zoals rechtszaken, beschermingsbevelen, etc.

4. Controleer de risico´s voor kinderen en anderen

De te evalueren risico´s dienen ook andere personen, die verbonden zijn met de betrokken partners, te omvatten. Bijvoorbeeld, het risico voor kinderen in het gezin moet ook worden overwogen, ongeacht of zij deelnemen aan het herstel- of bemiddelingsproces. Wanneer er kinderen zijn en als de uitkomst van de herstelrechtelijke interventie afspraken omtrent de omgangsregeling omvat, is het van cruciaal belang om een veilige en zorgzame invulling daarvan te realiseren, waarbij ook een risicobeoordeling vereist is.

5. Schriftelijke beoordelingen

Aanbevolen wordt om risicobeoordelingen schriftelijk vast te leggen, omdat een gestructureerde professionele beoordeling duidelijkheid biedt.

D. De mediation tussen partners

Het contact betreft de daadwerkelijke ontmoeting tussen het slachtoffer en de dader en/of andere manieren van indirecte communicatie.

1. Direct of indirect

Het contact kan direct of indirect worden uitgevoerd.

2. Stel de behoeften van de partijen vast

Herstel- en bemiddelingsprocessen (wanneer veilig om toe te passen) worden in andere contexten als effectiever beschouwd wanneer partijen elkaar face-to-face ontmoeten. Er is geen bewijs dat dit niet het geval is bij partnergeweld. Echter, zoals met het gebruik van deze processen in andere contexten, kunnen het slachtoffer en de dader behoeften hebben die persoonlijk contact ongeschikt maken en deze behoeften moeten worden gerespecteerd. Een in eerste instantie indirect contact kan wel leiden tot een uiteindelijk direct contact (een gefaseerd proces).

3. Doelstellingen

Hoewel elke zaak zijn eigen individuele kenmerken heeft, moet het doel van het contact zijn om het feit, het effect, de gevolgen en de afspraken te bespreken in relatie tot acties, gedachten/gevoelens en behoeften van de deelnemers. Het is belangrijk om de norm te bevestigen: geweld is een criminele daad, ook binnen een intieme relatie en de dader is verantwoordelijk voor zijn (of haar) eigen agressieve gedrag. Hoewel je wellicht zou willen starten bij de daad van geweld die de deelnemers bij jou heeft gebracht, is dit niet altijd de juiste aanpak. Vooral in partnergeweldszaken is het belangrijk om alert te zijn op de behoeften en belangen van slachtoffers. Tijdens de voorbereiding dient hier uitgebreid aandacht aan te worden besteed.

4. Onverwachte feiten

Mediators moeten zich ervan bewust zijn dat, zelfs na een grondige voorbereidingsfase, zich tijdens de feitelijke bemiddelingssessie/mediation onverwachte feiten en acties kunnen voordoen.

5. Bewust zijn van signalen, die duiden op herhaling

Mediators moeten zich ervan bewust zijn dat de gedragsmatige, non-verbale of andere signalen voorafgaand aan schade, die zijn geïdentificeerd tijdens de voorbereidingsfase, tijdens het contact opnieuw kunnen voorkomen. Mediators moeten in staat zijn om te reageren en deze signalen te herkennen, omdat deze in het ergste geval kunnen leiden tot her-traumatisering van het slachtoffer.

6. Respectvolle houding

Mediators moeten op elk moment respectvol en onpartijdig gedrag tonen in het contact met de betrokken partijen.

7. Onpartijdigheid

Net zoals slachtoffers zich schuldig kunnen voelen voor de schade die ze hebben opgelopen, kunnen ook daders zich gerechtvaardigd voelen in hun daden. Hoewel gewelddadig gedrag moet worden veroordeeld, moeten mediators over het algemeen uitspraken van goed of kwaad, of goed of slecht vermijden. Dit kan de schijn van partijdigheid tot gevolg hebben,, ten koste van de andere partij. Deze schijn kan barrières creëren voor de verdere voortgang van het proces, de samenwerking en de bereidheid tot meewerken aan een oplossing. Voor sommige daders is een herstelproces het eerste moment waarop ze zich met respect en zonder vooroordelen behandeld voelen. Onpartijdigheid is dus van belang. Mediators moeten zich daarnaast ook bewust zijn van hun eigen handelen, zodat hun eigen(voor)oordelen over gender geen probleem vormen (tegenoverdracht).

8. Verantwoordelijkheid

Hoewel de resultaten moeten worden geconstrueerd vanuit de gestelde behoeften van de deelnemers, moeten mediators een duidelijke verantwoordelijkheid nemen voor het proces en de uitkomst. Bijvoorbeeld door te voorkomen dat de dader zich terugtrekt uit het herstelproces (zonder duidelijke redenen). Het niet voltooien van het proces kan leiden tot herhaald slachtofferschap van het slachtoffer.

9. Uitkomsten

Herstelprocessen kunnen succesvol zijn zonder dat er een eindovereenkomst/vaststellingsovereenkomst wordt gesloten. Resultaten, indien bereikt, worden in samenspraak met de betrokken partijen vastgelegd. Zij ontvangen daarvan een kopie.

10. Informatie-uitwisseling

Informatie-uitwisseling tussen en met de deelnemers moet voldoende, open en eerlijk zijn. Er moet rekening gehouden worden met de volgende elementen:

a. Bij informatie-uitwisseling kan de toestemming of instemming van de betrokken deelnemer of instanties vereist zijn, met name wanneer basisinformatie wordt verstrekt aan een andere partij of deelnemer die normaliter vertrouwelijk zou blijven (alcohol, drugs, werk gerelateerde kwesties, etc.).
b. Informatie over mogelijke risico´s moet volledig met deelnemers worden besproken voor *informed consent*. Deze informatie moet ook alle maatregelen omvatten die genomen worden, of genomen kunnen worden om deze risico´s te beperken.

11. Omgeving

Herstelprocessen zijn niet verplicht en worden niet ´opgelegd´ door mediators. In deze processen is de rol van mediators het waarborgen van het proces en de procedure en het creëren van een omgeving die wordt gekenmerkt door veiligheid, respect en eerlijkheid.

Met name op het gebied van veiligheid moeten mediators de volgende zaken in overweging nemen; duidelijk aangegeven uitgangen, de ruimte verkennen voorafgaand aan de ontmoeting, de noodzaak voor pauzeruimtes en afzonderlijke ingangen/wachtruimtes en uitgangen voor beide partijen (indien noodzakelijk geacht).

E. Follow up

De follow-up die wordt aangeboden na de ontmoeting verschilt per land en herstelrechtsysteem. Hier vermelden we wat belangrijk is in gevallen van partnergeweld.

1. Verificatie van de overeenkomst

Als het herstelproces resulteert in een (schriftelijke) overeenkomst, moet de uitvoering ervan worden gecontroleerd en rekening gehouden worden met het volgende:

a. Als het proces van herstelrecht is gekoppeld aan het strafrechtssysteem, moet er een feedbackmechanisme worden geïmplementeerd. Er moet voldoende tijd zijn om de naleving van de overeenkomst te verifiëren.
b. Als het proces van herstelrecht niet gekoppeld is aan het strafrechtssysteem, wordt een evaluatiegesprek aangeboden.

2. Monitoring- & observatieperioden

Monitoring of observatie periodes kunnen worden afgesproken om de veiligheid te waarborgen. Tijdens deze periode onderhoudt de mediator contact met de deelnemers en toezicht op de voltooiing van eventuele uitkomsten.

3. Nazorg en extra ondersteuning

Nazorg is een integraal onderdeel van veiligheid. Herstelrecht moet gezien worden als een aspect van revalidatie, voor zowel slachtoffer als dader. Beiden kunnen daarom verdere hulp en ondersteuning nodig hebben.

4. Hulp, ondersteuning en informatie

Iedereen met een aandeel in een incident van geweld tussen partners zou - na toestemming - hulp en ondersteuning aangeboden moeten krijgen op basis van behoeften. De ondersteuning moet worden voortgezet tijdens en na de herstelinterventie of -bemiddeling. De mediators zijn verantwoordelijk voor het verstrekken van informatie en de aanbeveling van speciale maatregelen zoals trainingen voor plegers van partnergeweld, anti-gewelds programma´s, behandeling voor drugs of alcohol of ondersteunende instellingen voor vrouwen of slachtoffers van partnergeweld.

5. Betrokkenheid van ketenpartners

Mediators moeten samenwerken of afstemmen met instellingen en organisaties die betrokken zijn bij het reageren op de beschreven vormen van partnergeweld, en streven naar samenwerking. Regelmatige updates, met inbegrip van risicobeoordelingspanels van meerdere instanties, zullen nodig zijn om de continuïteit van zorg en de preventie van toekomstige schade te waarborgen.

F. Training en supervisie

Training en supervisie vormen een belangrijke rol bij het leveren van goede herstelrechtelijke interventies. Hieronder specificeren we enkele aanvullende normen met betrekking tot zaken van partnergeweld.

1. Training

Naast de vereiste training voor mediators op nationaal niveau, moeten trainingsprogramma´s informatie bevatten over partnergeweld en andere vormen van huiselijk geweld. De training zou zich moeten concentreren op wat specifiek is voor herstelbemiddeling in geval van partnergeweld. , in vergelijking met andere zaken. Ook dient aandacht te worden besteed aan de impact van dit soort zaken op de mediator zelf. Supervisie dient ook op dit aspect te letten.

2. Supervisie

Het behoort tot de aanbeveling dat mediators die rechtstreeks contact hebben met slachtoffers en daders van partnergeweld, supervisie ontvangen op management- of collegiaal niveau, onafhankelijk van de specifieke zaak.

3. Aspecten van supervisie

Dergelijke supervisie moet omvatten:

a. validatie van risicobeoordeling;
b. kwaliteitscontrole;
c. ondersteuning in coördinatie;
d. verstrekken van advies en begeleiding;
e. controle en onderhoud van naleving van geldende tijdslimieten; en
f. zorg en ondersteuning van personeel en hun ontwikkeling.

4. Co-mediation

Beide mediators moeten kennis hebben van partnergeweld en herstelrecht en moeten in staat zijn om de complexiteit van de zaak en de impact op hun eigen functioneren samen te bespreken.

5. Vereisten voor supervisie

Het personeel dat zich bezighoudt met de continue afhandeling van partnergeweld, is onderworpen aan intense dialogen met hoge druk om risico´s te beheersen. Alle supervisie moet bijzondere aandacht besteden aan *debriefing*, met de intentie om ondersteuning te bieden aan mediators.

Bijlagen bij deel B

Bijlage A Patronen van partnergeweld

Niet alle vormen van partnergeweld zijn gelijk. Er zijn verschillen in frequentie, ernst, doel en dynamiek tussen de partners. Drie dimensies zijn (herhaaldelijk) gevonden om verschillende subtypes van mishandeling te onderscheiden, namelijk: ernst van geweld in het huwelijk, algemeenheid van het geweld (alleen richting de vrouw of ook richting anderen) en de aanwezigheid van psychopathologie en persoonlijkheidsstoornissen (Stith et al., 2011). Johnson en collega´s keken naar patronen van geweld in relaties, in plaats van types van mishandeling, en vonden vier relationele patronen: intiem terrorisme, gewelddadig verzet, wederzijdse controle en situationeel geweld (Johnson, 1995; Johnson & Ferraro, 2000, Johnson, 2006).

Intiem terrorisme

Het belangrijkste kenmerk van intiem terrorisme is dwangmatige controle. Gewelddadige en niet-gewelddadige handelingen worden gemotiveerd door het verlangen van de dader om controle te krijgen over zijn (of haar) partner. Feitelijke mishandeling of fysiek geweld is misschien al jaren niet voorgekomen, maar geweld en bedreigingen uit het verleden hebben ertoe geleid dat de dader een rol van bijna volledige controle heeft over zijn partner. Dit patroon omvat manipulatie en emotioneel misbruik, en in veel gevallen ook seksueel misbruik. Het slachtoffer leeft in angst en vaak ook in isolatie. Dergelijke daders zijn eerder geneigd om zorgvuldig geplande en gewelddadige wraak te nemen als de relatie eindigt, en zijn dus veel gevaarlijker voor hun slachtoffers.

Gewelddadig verzet

Gewelddadig verzet is een patroon waarin het slachtoffer zich verzet tegen de gewelddadige of niet-gewelddadige pogingen van de partner om haar te beheersen. Dit soort geweld treedt op als reactie op een waargenomen dreiging en maakt geen deel uit van een patroon van controle en manipulatie. Wanneer geweld wordt gebruikt, is dit uit zelfverdediging.

Wederzijdse controle

Het patroon van wederzijdse controle is een symmetrisch patroon van geweld waarin beide partners gewelddadige en niet-gewelddadige handelingen gebruiken om controle over elkaar uit te oefenen. Het kan zijn dat twee personen die geweld gebruiken elkaar in een bepaalde omgeving onder controle hebben, of neigen naar een soort intiem terrorisme richting elkaar.

Situationeel of wederzijds geweld

Situationeel of wederzijds geweld is een afwisselend patroon van geweld, gepleegd door één van beide partners (asymmetrisch) of beide partners (symmetrisch) in reactie op incidentele conflicten. Het geweld is in dit geval niet het resultaat van een allesomvattende poging om de partner onder controle te houden. Conflicten kunnen onopzettelijk escaleren tot matig geweld, maar zullen zelden escaleren tot zeer ernstig, levensbedreigend geweld. Angst kan aanwezig zijn in een specifieke situatie, maar er is geen doordringend gevoel van angst of overheersing. Het kernprobleem is vooral communicatievaardigheidstekorten. Dit geweld is vaak ´alleen voor het gezin´: de dader is niet gewelddadig buiten het huis. Het profiel van een dergelijke pleger omvat zowel mannen als vrouwen, in vergelijkbare mate.

Bijlage B Resultaten onderzoek

Deze handleiding is gebaseerd op de resultaten van ons onderzoek. Ons onderzoek begon met een literatuuronderzoek naar bestaande praktijken van herstelrecht in partnergeweldszaken in Oostenrijk, Denemarken, Finland, Griekenland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Er is geconstateerd dat herstelrecht in deze landen plaatsvindt in partnergeweldszaken met wisselend succes in termen van het effect ervan op recidive en slachtoffertevredenheid. Het onderzoek heeft ook aandacht gevestigd op het bereik van toepasbare herstelmethoden en -modellen die worden gebruikt in gevallen van huiselijk geweld.

Interviews & focusgroepen

Na dit literatuuronderzoek, zijn interviews gehouden met slachtoffers, daders en professionals, met betrekking tot hun behoeften en ervaringen. Een focusgroep met experts in elk land werd gebruikt om de nationale resultaten te valideren. Het bleek dat slachtoffers en daders over het algemeen tevreden waren met de herstelrechtelijke aanpak die ze ontvingen, het gevoel hadden dat er naar ze geluisterd werd, ze begrepen en serieus genomen werden. Daarnaast gaven zij aan zich veilig te voelen tijdens het hersteltraject en dat de rol van de mediator of andere medewerkers van cruciaal belang was om dit gevoel te bereiken. Er werd benadrukt dat zowel de perceptie van de zaak als de individuele behoeften van slachtoffers en daders verschillen in termen van redenen om het aanbod van herstelrecht te accepteren, de verwachtingen van het proces en de aard van de veroorzaakte schade. Ook werden er punten van kritiek geuit, zoals zich niet goed geïnformeerd of onvoldoende ondersteund worden na de slachtoffer-dader bemiddeling of mediation. Het is daarom belangrijk om herstelpraktijken toe te passen op een geïndividualiseerde, niet-voorgeschreven wijze, met bepaalde normen om herhaald slachtofferschap te voorkomen en een veilige en competente slachtoffer-dader bemiddeling of mediation te garanderen (Lünnemann & Wolthuis, 2015).

Expertmeetings

Om de specifieke risico´s en voordelen van herstelrecht in zaken van partnergeweld verder te ontdekken en aan te pakken, kwamen experts (academici, onderzoekers en mensen uit de praktijk) uit heel Europa (Oostenrijk, Denemarken, Finland, Griekenland, Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk) samen tijdens twee werkbijeenkomsten. Zij ontmoetten elkaar in Hannover om van elkaars praktijken te leren, en in London om de concepthandleiding te bespreken. Wij zijn erg dankbaar voor hun bijdragen aan deze handleiding.

Bijlage C Dankbetuigingen

Wij willen de volgende personen bedanken voor hun bijdrage aan deze Europese handleiding (onderzoekers en deskundigen die deelnamen aan één of twee van de expertmeetings):

Nederland

Henny Jansen, politie Rotterdam, werkzaam in IPV zaken en bemiddeling

Désirée Looten, mediator en advocaat, Den Haag

Rebecca Leeuwenberg, mediator in straf- en familiezaken, Amsterdam

Elly Westerbeek, verslavingsreclassering, Amersfoort

Lisanne Drost, onderzoeker Verwey-Jonker Instituut

Tinka van der Kooij, onderzoeksassistent Verwey-Jonker Instituut

Oostenrijk

Gerd Hermann, officier van justitie, Wenen

Bernd Glaeser, mediator, Neustart, Wenen

Elisabeth Peinhaupt, mediator, Neustart, Wenen

Denemarken

Pernille Reese, coördinator Slachtoffer-Dader Bemiddeling, Deense politie

Ilse Brandt Myhre, coördinator Slachtoffer-Dader Bemiddeling, Deense politie

Griekenland

Margaritta Barmakelli, Slachtoffer-Dader Bemiddelaar, E.K.K.A

Katerina Kappou, advocaat en mediator, Samos

Verenigd Koninkrijk (Engeland en Wales)

Ben Lyon, IARS International Institute, eerder: politiecarrière, Nacro-staff London Herstelrechtimplementatie

Brian Dowling, praktiserende herstelrechtsfacilitator, gepensioneerd hoofdinspecteur bij de Londense Metropolitan Police Service (MPS)

Finland

Pia Kuittinen, district aanklager, Openbaar Ministerie van Länsi-Uusimaa, Service Bureau Lohja

Teemu Värtinen, politie-inspecteur, West Uusimaa Politie Afdeling, politiebureau Espoo

Kati Gestranius, detective-sergeant, West Uusimaa Politie Afdeling, politiebureau Lohja

Essi Virtanen, mediation adviseur bij het mediationbureau West-Uusimaa.

Duitsland

Lutz Netzig, mediator en trainer, Waage Hannover e.V.

Almut Kösling, adviseur en therapeut in sociale trainingen voor gewelddadige mannen, Männerbüro Hannover

Brigitte Vollmer-Schubert, commissaris voor gelijke kansen, Hannover

Bijlage D Bibliografie

Cameron, A. (2006). Stopping the violence: Canadian feminist debates on restorative justice and intimate violence. Theoretical Criminology, 10(1):49-66.

Christie, N. (1977). *Conflicts as Property,* The British Journal of Criminology, Vol. 17. No 1.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Istanbul, 11.V.2011. http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/210.htm [7/5/15].

Directive 2012/29/ EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA.

De belangrijkste onderzoeksresultaten gebruikt ter informatie in deze handleiding:

Daly, K.., & Stubbs, J. (2007). Feminist engagement with restorative justice. Theoretical Criminology Vol. 10(1): 9-28. SAGE Publications.

Drost, L., Haller, B., Hofinger, V., Kooij, T., Lünnemann, K., & Wolthuis, A. (2015). *Restorative Justice in Cases of Domestic Violence- Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness specific protection needs*. (JUST/2013/JPEN/AG/4587). WS1 Comparative Report. http://www.euforumrj.org/wp-content/uploads/2015/02/150216_7388_RJ_Comparative_rep_WS1_final_AW.pdf [5/5/15].

Gavrielides, T.,Loseby, G., & Ntziadima, A. (2014). *Restorative Justice and Domestic Violence: A critical review*. London: IARS.

Gavrielides, T. (2007). *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy*. HEUINI: Helsinki.

Gavrielides, T. (Ed.) (2014). *A Victim-Led Criminal Justice System: Addressing the Paradox*. London: IARS Publications.

Kingi, V., Paulin, J., & Porima, L. (2008). Review of the Delivery of Restorative Justice in Family Violence Cases by Providers Funded by the Ministry of Justice, May 2008. Wellington: Ministry of Justice.

Liebmann, M., & Wootton, L. (2008). *Restorative Justice and Domestic Violence/Abuse,* Cardiff, Home Office Crime Reduction Unit for Wales.

Loeffler C.H., Prelog A.J., Prabha Unnithan N., & Pogrebin M.R. (2010). Evaluating shame transformation in group treatment of domestic violence offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology 54(4)*: 517-536.

Lünnemann, K.D (1996). *Vrouwenmishandeling strafrechtelijk afgedaan?* Deventer: Gouda Quint.

Madsen, K.S. (2011). *Gaar det an? Goer det gavn? En undersoegelse af konfliktmaegling ved vold i naere relationer.* Funded by the Ministry of Justice, Copenhagen.

Pelikan, C., (2010). On the efficacy of Victim-Offender-Mediation in cases of partnership violence in Austria, or: Men don't get better, but women get stronger: Is it still true? *European Journal on Crime and Policy Research (16)*: 49-67.

Vanfraechem, I. (2007). *Herstelgericht groepsoverleg,* Brugge: die keure (p.7)

Betrokken organisaties en onderzoekers van het Europese onderzoek

Contactgegevens coördinator

Verwey-Jonker Instituut, Utrecht

Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht, Nederland

Telefoon: 0031-30-2300799

E-mail: secr@verwey-jonker.nl

Betrokken organisaties en onderzoekers van het Europese onderzoek:

Verenigd Koninkrijk (Engeland & Wales)	
IARS International Institute	Theo Gavrielides, directeur
eerste auteur	Grace Loseby, onderzoeker
	Rachel O´Brien, onderzoeker
	Andriana Ntziadima, onderzoeker en communicatie manager

Oostenrijk	
Instituut voor Conflictonderzoek (IKF)	Birgitt Haller, directeur en senior onderzoeker
Instituut voor Sociologie van Recht (IRKS)	Veronika Hofinger, senior onderzoeker en Criminologie

Denemarken	
Nationale Organisatie voor Vrouwenopvang in Denemarken (LOKK)	Karin Sten Madsen, senior onderzoeker
	Mette Holm Volsing, senior onderzoeker
	Cecilie Frederikke Kyø Hermansen, senior juridisch adviseur

Finland	
Afdeling Strafrechtsbeleid van het Ministerie van Justitie (MJF)	Sanija Sambou, ambtenaar en senior onderzoeker
	Pia Slögs, mediator en senior onderzoeker

Griekenland	
Europese Publiekrechtelijke Organisatie (EPLO)	Vasso Artinopoulou, professor, hoofd van Criminaliteit en Strafrecht
	Anna Mamai, mediator en onderzoeker

Nederland	
Verwey-Jonker Instituut (VJI)	Annemieke Wolthuis, projectcoördinator en senior onderzoeker
	Katinka Lünnemann, senior onderzoeker

Europese Partner	
Europees Forum voor Herstelrecht (EFRJ)	Frauke Petzold, mediator en trainer (Waage Instituut)
	Kris Vanspauwen, directeur
	Mirko Miceli, beleidsmedewerker

Redactie	
Editor Engels	Malini Laxminarayan (Engelstalige editie handleiding)

Colofon

Financier	SASS - Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving
Auteurs	Mr. dr. K.D. Lünnemann Mr. dr. A. Wolthuis
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Tekening	KatinKa
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
http://www.verwey-jonker.nl.

ISBN 978-90-5830-978-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2019.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Het toepassen van mediation in het strafrecht in geval van geweld in intieme relaties is niet vanzelfsprekend. De dynamiek van partnergeweld creëert specifieke uitdagingen voor de praktijk van mediation, met name met betrekking tot veiligheid van het slachtoffer en vrijwillige deelname. De hamvraag is in welke zin er anders opgetreden moet worden door mediators als sprake is van geweld in de intieme relatie in vergelijking met conflicten buiten de intimiteit van een relatie.

In 2016 is een Europese handleiding uitgekomen. Deze Europese handleiding is een algemene handleiding met basisvoorwaarden om een mediation in het strafrecht in geval van partnergeweld goed te laten verlopen. Deze Europese handleiding houdt geen rekening met de Nederlandse situatie. Daarom hebben we een inleiding gemaakt op grond van een aanvullend onderzoek in Nederland.

In deel A gaan we in op de Nederlandse situatie en deel B betreft de Europese handleiding die in het Nederlands is vertaald.

Verwey-Jonker Instituut

VERWEY-JONKER INSTITUUT
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht

T 030 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl